

İZMİR KÂĞIT FABRİKASI* İLE İLGİLİ BELGELER

ZEKİ ARIKAN

TÜRKİYE'DE KÂĞIT

Claude Cahen, kitabın ve şehir kültürünün demokratikleşmesi açısından kâğıdın, uygarlık tarihinde matbaa kadar önemli bir rol oynadığı üzerinde durmaktadır¹. Bir Çin buluşu olan kâğıt, VIII. yüzyılda Müslümanlar tarafından üreilmeye başlandı. Semarkand'da 751 yılından başlamak üzere uzun süre çalışan bir kâğıt fabrikasının varlığı bilinmektedir. Çok geçmeden Bağdad da önemli bir kâğıt üretim merkezi haline geldi (794). Bir süre sonra kâğıt Mısır'da papirüsün yerini aldı. XII. yüzyılda Endülüs Emevileri aracılığıyla Avrupa'ya geçti. Kâğıt üretimi İtalya'da, XIII. yüzyılda gerçek anlamda bir *endüstri* niteliğini kazandı².

XIII. yüzyılda Anadolu'ya Hind'den Orta Asya Türk illerinden kâğıt geliyordu. XIV. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa kâğıtları Doğu pazarlarında giderek önemli bir yer tutmaya başladı³. İstanbul alındığı zaman, Türklerin Kâğıthane olarak adlandırdıkları çok sulak semtte bir kâğıt değirmenin bulunduğ ve bu değirmenin II. Bayezit zamanına kadar işler durumda bulunduğ söylenmektedir⁴. Evliya Çelebi'ye göre Daye Hatun Camii'nin bulunduğu yerde "Kefere zamanında burada kâğıt imaline mahsus kârgir kubbelerle mebnî kâğıthane varmış"⁵ Hattâ Evliya Çelebi zamanında su dolaplarının yeri hâlâ Daye Hatun Camii'nin altında görülmekte imiş. Mehmet Ali Kâğıtçı, bu değirmenin 1453'ten III. Selim devrine kadar aralıklı olarak işletildiğini yazmaktadır⁶. Sonradan tadil ve tamir edilerek baruthaneye

* "İzmir Kâğıt Fabrikası" başlığını taşıyan bildiriye, Türkiye Toplumsal ve Ekonomik Tarih Vakfı tarafından 24-26 Mayıs 1993 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen I. Uluslararası Tarih Kongresi'ne sunmuştum. Bu bildiriye ek olarak fabrikanın kuruluş ve işleyişine esas olan belgelerden bazılarını sunuyoruz. İzmir Kâğıt Fabrikası üzerine yaptığım bu araştırma sırasında yardımlarını gördüğüm Başbakanlık Osmanlı Arşivi görevlilerine, Prof. Dr. Osman Ersoy, Dr. Abdullah Martal, Öğr. Gör. Aydoğan Demir, Sabri Yetkin ve Hilal Ortaç'a teşekkürü borç bilirim.

¹ Claude Cahen, *L'Islam des origines au début de l'Empire ottoman*, Paris, 1970, 119-120.

² Fernand Braudel, *Civilisation matérielle et capitalisme (XVe - XVIIIe siècle)*, Paris, 1967, I, 301-303. Krş. aynı yazar, *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, Paris, 1966, II, 110.

³ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, İstanbul, 1990, I, 335-336.

⁴ Süheyl Ünver, "Her Devirde Kâğıthane", *Vakıflar Dergisi*, X (1973), 437.

⁵ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, İstanbul, 1314, I, 484. Krş. Mehmet Ali Kâğıtçı, *Kâğıtçılık Tarihi*, İstanbul, 1936, 208.

⁶ Mehmet Ali Kâğıtçı, "Basım ve Yayıncılığın Ana Maddesi Kâğıt, Kâğıtçılığımız ve Sorunları", *Türk Kütüphaneciler Derneği Basın ve Yayıncılığımızın 250. Yılı Bilimsel Toplantısı*, Ankara 1980, 88.

çevrilen yerin eski kâğıthane olduğu kabul edilmekte ve 979 (1571) tarihli bir ferman sureti de bu görüşü doğrulamaktadır⁷.

Öte yandan XV. yüzyılda Amasya'da bir kâğıt değirmeninin ya da kâğıt terbiyesi yapılan bir işyerinin bulunduğu sanılmaktadır. Yine aynı yüzyılda, 892 (1486) tarihinde Bursa'da Dilimboz deresi vadesinde bir kâğıthane bulunduğu Bursa Şer'iyeye Sicillerindeki bir kayıttan anlaşılmaktadır⁸. Bu değirmenin 1520 tarihine kadar çalıştırılmış olabileceği üzerinde durulmaktadır. Gerek II. Bayezit'in 1509(911) tarihli vakfiyesinde⁹, gerek Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde¹⁰ geçen *İstanbulî kâğıt* sözünden bu şehirde üretilen kâğıt anlamı çıkarılmışsa da¹¹ bu doğru olmasa gerektir. Çünkü daha sonraki belgelerde de geçen¹² İstanbul kâğıdı, öyle sanıyoruz ki bir kâğıt çeşidini ifade etmektedir. Herhalde burada İstanbul'da yapılan değil İstanbul'da terbiye edilen bir cins kâğıt söz konusudur. Çünkü dışarıdan getirilen kâğıtlar yurt içinde terbiye edilirdi. İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlerimizde dışarıdan getirilen kâğıtları terbiye eden büyük kârhaneler bulunurdu.

Elimizdeki veriler, Osmanlı İmparatorluğu'nda gereksinimi karşılayacak bir kâğıt üretiminin gerçekleştirilemediğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle Osmanlı Devleti bütün tarihi boyunca kâğıt gereksinimi açısından dışa bağımlı kalmıştır. Nitekim Venedik'le olan ticari ilişkilerde kâğıt alımı önemli bir yer tutuyordu. Venedik'ten ya da Batı'dan getirilen kâğıtlar yalnız Akdeniz kıyı şehirlerinde yapılmıyordu. İçlerinde Orta Avrupa şehirlerinden de toplanıp getirilenler vardı. Kâğıtların çoğu Venedik'ten ve Orta Avrupa'ya yakın Kuzey İtalyan limanlarından ve daha merkezî olan Livorna'dan "Elikorne"dan ihraç edilmiş, sevk merkezinin daha çok bu şehir olmasından ötürü buradan gelen kâğıtlara liman isminin tahrifiyle ALİ KURNA denilmiştir. Akdeniz'in hangi limanından getirilirse getirilsin kâğıtların hepsine Ali Kurna kâğıdı deniliyordu¹³.

Kâğıt ithali XVI. yüzyılda daha çok artmış, önce Fransa'ya¹⁴ daha sonra İngiltere'ye¹⁵ verilen ayrıcalıklar, Doğu ticaret yollarının yön değiştirmesi, Venedik'in bu ticaretteki payını giderek arka plana itmiştir¹⁶. İstanbul'da oldukça işlek bir kâğıt pazarının oluştuğuna da şüphe yoktur¹⁷. Divanın daha doğrusu devlet dairelerinin kâğıt gereksinimi de kâğıtçıbaşı marifetiyle sağlanırdı.

XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda kâğıt üretiminin birkaç kez gündeme geldiğini belirtmek gerekir. Köklü olmamakla birlikte Osmanlı sanayiinde görülen yeni eğilim-

⁷ Ahmet Refik, *Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı 2* İstanbul, 1988, 109.

⁸ *Bursa Şer'iyeye Sicilleri*, Defter 5, s. 336'dan aktar an Mehmet Ali Kâğıtçı, *Kâğıtçılık Tarihi*, 212-213; Osman Ersoy, *XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Türkiye'de Kâğıt*, İstanbul, 1963, 27; V.G. "Kâğıt", *İslam Ansiklopedisi*, VI, 71.

⁹ Mehmet Ali Kâğıtçı, *Kâğıtçılık Tarihi*, 208.

¹⁰ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, I, 484.

¹¹ Mehmet Ali Kâğıtçı, *Kâğıtçılık Tarihi*, 208.

¹² Ahmet Refik, *On İkinci Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı 2*, İstanbul, 1988, 15.

¹³ Süheyl Ünver, "XVinci Yüzyılda Türkiye'de Kullanılan Kâğıtlar ve Su Damgaları", *Belleten*, 104(1962), 740-741.

¹⁴ P. Masson, *Histoire du commerce français dans le Levant*, Paris, 1896-1911, 2 cilt. Türlü yerlerde.

¹⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı-İngiliz İktisadî Münasebetleri*, 1580-1838, Ankara 1974, I, 20.

¹⁶ Osman Ersoy, *XVIII ve XIX. Yüzyıllarda*, 19.

¹⁷ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, I, 609; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Narh Müessesesi ve 1654 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul, 1983, 104.

ler, matbaanın işlemeye başlamasıyla birlikte kâğıt tüketiminin artması, devletin manifaktür kurma girişimleri¹⁸ gibi etkenler söz konusu yüzyılda bir kâğıt fabrikasının kurulmasına ortam hazırlamıştır. Nitekim "abadi ve sair kâğıt" üretmek üzere 1741 tarihinde Yalakabad (Yalova)'da Hırka deresi üzerinde Çardaklı denilen yerde bir kâğıt fabrikası işlemeye başladı¹⁹. Fabrika emini, ilk matbaamızın kurucusu İbrahim Müteferrika idi. Müteferrika, Lehistan'dan dört kâğıt uzmanı getirtti²⁰. Fabrika için gerekli olan aletler devlet tarafından sağlandı. Burada üretilen kâğıtlar, Avrupa kâğıtlarında olduğu gibi Arslan marka fligranlı idi. Bu fabrika 10-15 yıl çalıştıktan sonra kapanmıştır. Çünkü hem Avrupa kâğıtlarıyla rekabet edilememiş hem de suyun yetersiz oluşu nedeniyle çevre köyler ahalisi ile sık sık anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır²¹. Buna teknik eleman yetersizliğini de eklemek gerekir. 1173(1759/1760) tarihli bir belgeden anlaşıldığına göre, bu sıralarda fabrikanın çalışıp çalışmadığını, içindeki araç ve gereçlerin ne durumda olduğunu, buraya bağlı çiftlik, değirmen ve tarlaların kimin zabtında bulunduğunu devlet dahi bilmiyordu²².

III. Selim zamanında kâğıt sorunu yeniden gündeme gelmiş ve Kâğıthane'de kâğıt üretimine başlanmıştır. Rusçuklu Mehmet Emin Behiç Efendi kâğıthanenin işlemesi için epeyce masraf etmiş, fakat elde edilen kâğıt bedelinin işçi gündeliği ile diğer harcamaları karşılamadığını görmüş; 1500 kese açık vererek üretimi kesmek zorunda kalmıştır²³. Bundan sonra Beykoz'da bir kâğıt fabrikası kurulması için işe girişildi. Fabrikanın yerinin belirlenmesi ve binasının yapımı görevi devrin zahire nazırına verildi²⁴. Uzun araştırmalar sonunda yer olarak Beykoz'da Hünkâr İskelesi ile Akbaba arasındaki Değirmenocağı mevki seçildi. 14 Mayıs 1804'te çalışmaya başlayan Beykoz Kâğıt Fabrikası'nın yönetimi Darphane'ye bırakıldı ve bu fabrika 1832 yılına kadar üretime devam etti²⁵.

20 Zilhicce 1226 (5 Ocak 1812) tarihli bir belge de²⁶, Beykoz Kâğıt Fabrikası'nda üretilen çeşitli kâğıtların esnafa dağıtımı ve bu konuda karşılaşılan güçlükler hakkında oldukça ayrıntılı bilgi verilmektedir. Bu belgeden anlaşıldığına göre kârhanede üretilen çeşitli kâğıtlar *kaide-i esnaf üzere kâğıtçı esnafına tevzi ve taksim* olunmakta, elde edilen gelir işçi gündeliklerine ve diğer masraflara ayrılmakta, fazlası ise Darphane-i Amire'ye aktarılmakta idi.

¹⁸ Mehmet Genç, "18. Yüzyılda Osmanlı Sanayii", *Toplum ve Ekonomi*, 2(1991), 99-124.

¹⁹ Ahmet Refik, *On İkinci Asr-ı Hicride*, 165-168; Mehmet Ali Kâğıtçı, *Kâğıtçılık Tarihi*, 215-218. Lehistan'a gönderilen bir Yahudi vasıtasıyla buradan üç usta getirildi. Gelenler hükümetle bir yıllık bir sözleşme yaptılar. Bunlar, kâğıt fabrikasında bir yıl içinde işçilere kâğıt yapmasını öğrettikten sonra kendilerine 3000 kuruş ikramiye verilerek memleketlerine dönecekler ve ülkemizde kaldıkları sürece de bir yevmiye alacaklardı. Kâğıthane levazımını hükümet sağlayacaktı. Bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, 1959, IV/2, 518-519. Uzunçarşılı, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet İktisat, 108 numarada kayıtlı bu konuyla ilgili tahririn metnini de vermektedir.

²⁰ Sabih Akçam, *İnkılap Türkiyesinde Kâğıtçılık*, İstanbul, 1940, 6.

²¹ Ahmet Refik, *On İkinci Asr-ı Hicride*, 167-168.

²² "Yalakabad kazasında Elmalı nam mahalde bina ve ihdas olunan kâğıt kârhanesi elyevm imal olunur mu olunmaz mı ve kim imal eder ve derununda istimal olunan âlat ne güne âlatdır ve ne mikdardır ve kârhane-i mezburaya tabi çiftlik ve değirmen ve tarlaları kimin zabtındadır... Ve mahallinde imal olunmuş kâğıt var mı ve imali ne vechiledir ve imal eden kimdir..." (Ahmet Refik, *On İkinci Asr-ı Hicride*, 190-191).

²³ Sabih Akçam, *İnkılap Türkiyesinde*, 7.

²⁴ Rifat Önsöy, *Tanzimat Dönemi ve Osmanlı Sanayii ve Sanayileşme Politikası*, Ankara, 1988, 49.

²⁵ Mehmet Ali Kâğıtçı, *Kâğıtçılık Tarihi*, 220; Osman Ersoy, *XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Türkiye'de Kâğıt*, 37.

²⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet, Dahiliye, 51.

Ancak kâğıtçı esnafının elinde yığınla Avrupa kâğıdı (Efrenc varakası) bulunduğu için Beykoz kârhanesinde üretilen kâğıda pek rağbet etmemekte ve sonuç olarak istenilen gelir de sağlanamamaktadır. Bu durum, fabrikayı kapatılmak tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır²⁷. Ancak sandal bedesteninde olan sandalçı, dülbendci ve bezzazan esnafının mallarını paketlemeleri için oldukça fazla ölçüde kâğıda gereksinim duyduklarına dair bilgiler elde edilmişti. Bu bakımdan bu gibi esnafın bundan böyle Avrupa kâğıdı yerine Beykoz fabrikasında üretilen kâğıdı almaları konusunda esnaf kethüdalarını uyarıcı bir irade çıktı. Fakat herhalde bu uygulama da soruna kesin bir çözüm getiremedi. Çünkü fabrikanın yönetiminden sorumlu olan her eminin kendisinden sonraki emine yığınla kâğıt devretmesi, stokların eritilemediğini göstermektedir. Fabrikanın 1817 (1233) yılındaki onarımı sırasında birikmiş kâğıtlar, esnafa satış üzerinden Darphane'ye teslim edilmiştir. 1823(1239) tarihinde kâğıt stoku 4167 topu buluyordu²⁸.

XIX. yüzyıl başlarına kadar Türkiye'de açılan bu saydığımız kâğıt fabrikalarının tam anlamıyla istenilen sonuca ulaşamamasının ana nedenlerinden biri, alt yapı eksikliği, ekonomik koşulların yetersizliği yanında herhalde üretim tekniğindeki gerilik olsa gerektir. Çünkü kâğıt üretiminde insan gücünün yerini XIX. yüzyıl başlarında makine almaya başlamıştır. Bu alanda en büyük tekniği Fransız Nicolas Louis Robert geliştirmiştir. Ancak Robert, bu icadından ticarî yarar sağlayacak durumda olmadığından, geliştirmiş olduğu kâğıt makinesi en büyük atılımı İngiltere'de yaptı. İhtira beratı birkaç el değiştirdikten sonra İngiltere'de Fourrinier kardeşlere geçti. Bu kardeşlerin kâğıt fabrikasında çalışmaya başlayan söz konusu makineler, üretimin eskiye göre on kat artmasına katkıda bulunmuştur. Buna bağlı olarak kâğıt fiyatlarında başdöndürücü bir düşüş görülmüştür. Nitekim elle çalıştırılan kâğıt fabrikasında günde 25-35 kilo kâğıt üretilirken, bu kez günde 350 kilo kâğıt yapılmaya başlandı²⁹. Oysa Türkiye'de aşağıda görüleceği gibi, Bryan Donkin tipinde modern bir kâğıt makinesi ilk kez İzmir Kâğıt Fabrikası'nda kullanılmıştır. Bu nedenle elle çalışan Beykoz Kâğıt Fabrikası, istenen niteliği tutturamadığı gibi, düşük fiyatla da kâğıt üretimini sağlayamamış ve yabancı kâğıtlarla da rekabet edememiştir.

İZMİR KÂĞIT FABRİKASI

İzmir Kâğıt Fabrikası'nın kuruluşu ise Tanzimat döneminde girilen "sanayileşme" çabalarının bir uzantısı olarak görünmektedir. Tanzimat'a gelinceye kadar Osmanlı sanayii geri kalmış, Avrupa'daki gelişmelere ayak uyduramamış ve çökmeye yüz tutmuştu. Avrupa sanayi kapitalizminin doğurduğu bunalım gittikçe genişleyerek, birer birer bütün sanayi kollarını etkilemiş ve yüzyılın ikinci yarısında, Sarç'ın deyimiyle çöküş tamamlanmıştır. Ülkede modern bir sanayinin kurulması gerektiği Tanzimat'ta anlaşılmiş bulunuyordu³⁰. Fakat kapitülasyonların varlığı, tütün ve tuzdan başka her türlü malın ithalinin serbest olması, gedik usulünün kemikleşmiş yapısı ve bütün bunlardan daha önemli olmak üzere imparatorlukta büyük sermaye birikimine elverişli bir ortamın bulunmayışı³¹ sanayileşmeyi engelleyen belli başlı

²⁷ BOA, Cevdet , Dahiliye, 51: "Kâğıd bahası gayr-i vafi idüğünden kârhaneye-i mezkûrun tatilini mucib olacağı zahir ve bedidar olmakdan naşı..."

²⁸ Esat Tuğbay, *Osmanlı Cemiyetinde Kâğıt, Kitap ve Bunlarla İlgili Meseleler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Lisans Tezi, 1970 (Basılmamış). Ayrıca burada üretilen kâğıt çeşitleri ve stokları konusunda bk. BOA, Kâmil Kepeci, 707.

²⁹ Osman Ersoy, *Türkiye'de Kâğıt*, 48; Mehmet Ali Kâğıtçı, "Basım ve Yayıncılığımızın...", *göst.yer.*, 89.

³⁰ Ömer Celal Sarç, "Tanzimat ve Sanayimiz", *Tanzimat I*, İstanbul, 1940, 421-440.

³¹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, 1976, 237.

faktörler olarak görülmektedir. Yine de Tanzimat döneminde gerek devlet eliyle³², gerek özel girişimler sayesinde birçok fabrika kuruldu. Ancak bunların gelecekları parlak görünmüyordu. Çünkü fabrikaların makinelerinden başka, usta ve işçiler de kısmen Avrupa'da geliyordu. Bu fabrikaların ürettikleri malların Avrupa mamülleriyle rekabetleri de güçlü³³.

Ali Rıza Seyfi, kimi fabrikaların işletilmesinde görülen yolsuzlukları, aksaklıkları, verimsizliği, Mac Farlane'ın anılarına dayanarak aktarmakta ve bu ilk sanayileşme çabalarını bir *komedi* olarak nitelemektedir³⁴. İlber Ortaylı'nın ifadesine göre: "Bu tesislerin bir kısmı rantabl koşullar altında çalışmaya devam etmiş, bir kısmı zararını sürekli olarak hazine yardımıyla kapatmış fakat tekstilde öncülük etmesi düşünülen önemli bir kısmı ise yolsuzluk ve rezaleter serisi ile iflas edip kapanmıştır"³⁵. Bu değerlendirmeler yanında 1840'larda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sanayileşme girişimlerini bir *sanayi devrimi* olarak adlandıranlar da vardır. II Mahmut'un reformlarının orduda ve devlet kurumlarında yeni gereksinimlere yol açtığını ve ilk adımların bu hükümdar zamanında başladığını belirten Clark, bu süreci *sanayileşme devrimi* olarak göstermek eğilimindedir³⁶. Ancak onun bu nitelemesine katılmaya olanak yoktur³⁷. İşte İzmir Kâğıt Fabrikası'nın kuruluşunu, işlemlerini ve kapanmasını Tanzimat dönemindeki sanayileşme çabaları içinde değerlendirmek gerekir. Bu fabrika da söz konusu dönemde açılan fabrikaların uğradığı sondan kendisini kurtaramamıştır.

XIX. yüzyılda Beykoz'dan sonra ikinci bir kâğıt fabrikası İzmir'de kuruldu. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan bir belgeye göre³⁸, kâğıt fabrikasının önce İzmit'te kurulmasına karar verilmiş ve bu nedenle Barutçubaşı Avanes, bu konuda görüşmeler yapmak, gerekli araç ve gereçlerin alımını sağlamak için Londra'ya gönderilmiştir. Günde 500 okka kâğıt üretecek olan fabrikanın bütün masraflarıyla birlikte 4.400 keseye mal olacağı tahmin edilmişti. Ayrıca kâğıt üretiminde kullanılacak kirpasprenin (paçavra) hamur halinden kâğıda dönüşüncüye kadar bütün giderleri hesaplanmış ve sonuçta *hünkârî* kâğıdın bir tabakasının 15 paraya mal olacağı anlaşılmıştı. Şöyle ki böyle bir fabrika günde 500 okka kâğıt işleyebilir. O sırada Londra'da paçavranın iyisi 102,5, orta 90 kötü kalitelisinin okkası 77 paraya satılmaktadır. İşçi ücretleri, fabrika masrafları çıktıktan sonra kâğıdın okkası 7,5 kuruşa gelmektedir. Bu hesaba göre, belirtildiği gibi, hünkârî kâğıdın tabakası 15 paraya gelmektedir. Oysa Türkiye'de 1843 yılında hünkârî kâğıdın tabakası 39, *battal* 20, *telhis* 15, *İstanbul kâğıdı* 8,5 ve *fiştiki* kâğıt ise 4,5 paraya satılmaktadır. Fabrikanın işleyebilmesi için de 1800 kese sermayenin yatırılması öngörülmektedir.

Tasarlanan fabrikanın İzmit'te kurulması uygun olmakla birlikte bu şehir halkının tarım ve gemicilikle uğraşması, fabrikanın fazla su kuvvetine ihtiyaç göstermesi gözönüne alınarak yeri İzmir Halkapınar olarak belirlendi. İzmir'de kâğıt hamuru yapıp bunu Fransa'ya

³² Tefvik Güran, "Tanzimat Döneminde Devlet Fabrikaları", *150. Yılında Tanzimat* (Haz. Hakkı Dursun Yıldız), 235-257.

³³ Karal, *Osmanlı Tarihi*, VI, 243.

³⁴ Ali Rıza Seyfi, "İmparatorluk Devrinde Sanayileşme Komedi", *Cumhuriyet*, 31 Temmuz, 9 Ağustos 1939.

³⁵ İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğunda Sanayileşme Anlayışına Bir Örnek: Islah-ı Sanayi Komisyonu", *ODTÜ Gelişme Dergisi 1978 Özel Sayısı*, 123.

³⁶ E.C. Clark, "Osmanlı Sanayi Devrimi" (Çev. Yavuz Cezar), *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, XIV/82-84 (1976), 16-24.

³⁷ Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi (1820-1913)*, Ankara, 1984, 123.

³⁸ BOA Cevdet, İktisat, 865.

ihraç eden bir Fransızın bulunması da bu seçimde belirleyici bir rol oynadı³⁹. İzmir Kâğıt Fabrikası'nda hammadde sıkıntısı da çekilmeyecekti. Çünkü kirpasın yanı sıra, pamuk ve Trabzon taraflarında yetişen ham kendirden yararlanılacağı hesaplanmıştı.

Barutçubaşı Avanes'in inşa edilecek fabrika hakkında Londra'da gerekli araştırmaları yaptıktan ve bununla ilgili planları, raporu İstanbul'a göndermesi üzerine durum Meclis-i Ziraatte incelenmiş ve buradan Meclis-i Vâlâ'ya havale edilmiş, sonunda bu işe talip olan "Düzoğlu Agop ile rüfekasının kendi bedenlerinden olarak İzmir'de kumpanya vechile"⁴⁰ bir kâğıt fabrikası inşa etmelerine ruhsat verilmiştir⁴¹.

Başbakanlık Arşivi'nde ve yayınlanmış belgelerde⁴² İzmir Kâğıt Fabrikası'nın imtiyaz beratına rastlanmamıştır. Ancak konuyla ilgili arşiv belgelerinin incelenmesinden bu fabrikaya ne gibi ayrıcalıklar tanındığı sorusu yeterince açıklığa kavuşmaktadır. Nitekim 1844 tarihli bir belgede "Düzoğlu Hoca Agop bendesi marifetiyle inşasına müsaade-yi seniyye buyru-lan kâğıt fabrikası hakkında imtiyazat-ı lazimeyi mutazammın" yazının kaleme alınıp Meclis-i Vâlâ'ya sunulduğu ifade edilmektedir⁴³. Buna göre İzmir'de inşa edilen kâğıt fabrikasına on beş yıl imtiyaz verilmiş ve bu sürenin sonuna kadar ülkede (Memalik-i Mahrusa-ı Şahane) kâğıt ve mukavva imal etmesi yetkisi tanınmış ve bu süre içinde başka bir kâğıt fabrikasının açılması yolunda hiç kimseye ruhsat verilmemesi uygun görülmüştür. Fabrikada üretilen kâğıttan ve burası için satın alınacak, toplanacak ve taşınacak kirpaspareyle hırdavattan hiçbir yerde gümrük resmi alınmayacaktır. Tersane-i Âmire'de işe yaramayan yelkenbezi, halat gibi hırdavat; hastahane ve kışla gibi yerlerde biriken paçavra uygun fiyatla İzmir Kâğıt Fabrikası'na teslim edilecek ve başka bir yere verilmeyecektir⁴⁴. Ütücü esnafın Darphane-i Âmire'ye getirdiği telli, tırtıllı, pullu eşya ve paçavralardan başka her cins kirpaspareyi satın almak hakkı, imtiyaz süresinin sonuna değin İzmir Kâğıt Fabrikası'na tanınmış olacaktır. Bâbîâlî ve diğer devlet dairelerinde öncelikle İzmir Kâğıt Fabrikası'nda üretilen kâğıt kullanılacaktır⁴⁵. Ancak burada elde edilen kâğıt yeterli olmazsa o zaman dışarıdan alınacaktır. Fabrikada çalışacak işçilerden yeteri kadar çarkçı ve ustabaşlarının dışında diğerleri Osmanlı uyruğundan

³⁹BOA, Cevdet, İktisat, 865: "İşbu kâğıd fabrikası ziyade su kuvvetine muhtaç olacağından ve cesim şehirlerde öyle başlı ve kuvvetli su bulunmadığından İzmir'de inşası münasib olacağı âşikâr ise de İzmir ahalisinin ekserisi rencberlik ve kimisi gemicilik ile taaayyüş etmekte olduklarından."

⁴⁰BOA, Cevdet, İktisat, 1449. Belgenin tarihi 1259 (1843)'tür. Barutçubaşı'nın Londra'da

نكود adlı bir mühendisle iletişim kurduğu ve gerekli bilgileri bundan aldığı, planların da bu mühendis tarafından çizildiği anlaşılmaktadır. Öte yandan fabrikanın imtiyazını alan Düzoğlu, oldukça zengin bir sarraf ailesine mensuptu. Bk. Mac Farlane, *Constantinople et la Turquie en 1828 et 1829*, Paris, 1830, II, 160-161.

⁴¹BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579.

⁴²İmtiyazat ve Mukavelat Mecmuası, İstanbul, 1302.

⁴³BOA, A.MKT., 19-51.

⁴⁴BOA, Sadaret Evrakı, Divan-ı Hümayun Kalemi (ADV), 53/64: "Medine-i İzmir'de inşa olunmuş olan kâğıd fabrikası lazimesi için bilcümle Asakir-i Şahane kışlaları ve hastahaneler ve elbise ambarlarında müterakim olan köhne gömlek ve yelek ve bezden pantolon ve penbe ve yün çorap ve buna mümasil kâffe-i kirpasparenin fabrika-ı mezkûre tarafından tayin kılınacak kullarına tediye olunması emr ü irade-i seniyye muktezasından olacağına..."

⁴⁵BOA İrade (Mesail-i Mühimme), 641: "Vakia herkesin ahar mahalden kâğıt mübayaa eylemelerinin men'i uyamayacağından berminal-i muharrer Babîâlî ve Babîseraskeri ve Hazain-i Şahanede mevcut aklamda badema mezkur kâğıtların kullanılması ve taşraca muktezi olan kâğıdın dahi mahsulat-ı merkumeden alınmak üzere icab edenlere tenbih kılınması yolunda ..."

olacaktır. Kâğıdın devletçe satın alınmasında piyasa fiyatı esas alınacak ve fabrikaya yönelik her türlü zararlı hareketlerin önlenmesine çalışılacaktır⁴⁶.

Her ne kadar fabrikada üretilecek kâğıt ve gerekli olan hammaddeden gümrük ve diğer resimlerin alınmayacağı imtiyaz fermanında açıkça belirtilmiş olmakla birlikte ithal edilecek makine ve benzeri araçlardan gümrük alınıp alınmayacağı konusunda bir açıklık bulunmamaktadır. Bununla ilgili olarak Hoca Agop tarafından verilen dilekçe incelenmiş ve sonuçta: "Bu misüllü imalat-ı dahiliyenin ilerülemesi emrinde teshilat-ı lazime ve müsaadat-ı mümkünenin icrası ise icab-ı maslahattan bulunmuş ve mukaddema imtiyazat-ı adideyi şamil ol suretle emr-i âli verilmiş olmasına nazaran anda münderiç şeraite ilaveten maru'z-zikr makine edevatından dahi resm-i gümrük mütalebe ve ahz olunmaması"⁴⁷ uygun görülmüştür.

3 Şaban 1260 (18 Ağustos 1844) tarihli bir belgeden anlaşıldığına göre, "Medine-i İzmir'de Halkapınar nam mahalde" kâğıt fabrikası inşası devam ediyordu⁴⁸. Fabrika Bryan-Donkin mamulâtından bir kâğıt makinesi ile donatılmıştı⁴⁹. Acaba üretime ne zaman geçildi? Lütfi Tarihi'nde bulunan bir kayıt⁵⁰, 1264 (1848) tarihinde İzmir Kâğıt Fabrikası'nda yapılan kâğıdın İstanbul'a ulaştığını ve resmî dairelerde kullanılmaya başladığını açıklamaktadır. Ancak fabrika bu tarihten önce üretime geçmiş olmalıdır. Çünkü İzmir'den 1846 yılında ihraç edilmek istenen kâğıttan, imtiyaz fermanından habersiz gümrük memurları vergi almaya kalkışmış ve bu durum fabrika ile gümrük arasında bir anlaşmazlığa yol açmıştı. Demek ki bu tarihlerde artık üretime geçilmiş bulunuyordu: "Medine-i İzmir'de kâin kâğıt fabrikası imalatından olan kâğıdın li ecl'il fûruht gerek Asitane-i Aliyye ve gerek Memalik Mahrusa-i Şahaneye irsalinde hiçbir mahalden resm-i gümrük ve rûsumat-ı saire mütalebe olunmaması fabrika-yı mezbure imtiyazatı iktizasından ise de işbu hususdan malumatı olmamak cihetiyle kâğıd-ı mezburdan İzmir gümrükçüsü tarafından resm-i gümrük mütalabe olunmakta idüğü..."⁵¹ Bu belgenin tarihi 9 Cemaziyevvel 1262 (5 Nisan 1846) olduğuna göre, fabrikada üretilen kâğıt söz konusu yılda İzmir gümrüğüne ulaşmış bulunuyordu.

Öte yandan İstanbul'da Mahmutpaşa semtinde İzmir Kâğıt Fabrikası ürünlerini satan bir dükkân açıldı⁵². Takvimhane-i Amire için de İzmir Kâğıt Fabrikası'ndan kâğıt alımı yapıldığı anlaşılmaktadır⁵³. 1851 yılında İzmir Kâğıt Fabrikası'ndan devlet gereksinimini karşılamak için Arapoğlu Artin'in aracılığıyla topu 190 kuruştan 500 top battal kâğıt satın alındı⁵⁴.

⁴⁶ BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579, 11 Rebiyülevvel 1263 (27 Şubat 1847).

⁴⁷ BOA, İrade (Mesail-i Mühimme), 640-51, 21 Safer 1263 (8 Şubat 1847).

⁴⁸ BOA, İrade (Dahiliye), 4546: "Kâğıd fabrikasına lüzum olan mahallin tanzimi sırasında eski duvarın yıkılması sırasında bir kız heykeli çıkmış ve bu heykel sandık içine konularak İzmir mübayaacısı Hoca Avanes aracılığıyla Darphane-i Âmire Sarrafı Düzoğlu Ağop kullarına gönderilmişti.

⁴⁹ Mehmet Ali Kâğıtçı, *Kâğıtçılık Tarihi*, 221.

⁵⁰ *Tarih-i Lütfi* (yay. Abdurrahman Şeref), İstanbul, 1328, VIII, "Düzoğlu Cüce Karabet ile Hacı Mihran tarafından İzmir'de inşasına mübaderet kılınan kâğıt fabrikası o esnada rehin-i kemal olarak mamulâtı vakıyası Dersaadet'e bilvürud devair-i resmiyede istimale başlandı". Krş. Mehmet Ali Kâğıtçı, *Kâğıtçılık Tarihi*, 221.

⁵¹ BOA, Cevdet, İktisat, 329. Bu yazıya yanıt olarak hazırlanan yanıtın müsveddesi için bk. BOA, Cevdet, İktisat, 800 (15 Cemaziyülevvel 1262/11 Mayıs 1846).

⁵² BOA, İrade (Mesail-i mühimme), 641: "İzmir Kâğıd Fabrikası mamulü olmak üzere peyderpey gelmekte olan ecnas-ı kâğıd Mahmutpaşa başında bir dükkân küşadiyle derununa vaz' olunmuş..."

⁵³ BOA, A.MKT., 133-54 (6 Recep 1264/8 Haziran 1848). krş. BOA, A.MKT., 140-70.

⁵⁴ BOA, Cevdet, İktisat, 1425. Abdullah Martal, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında İzmir ve Çevresinde Sanayi ve Ticaret*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Eğitimi Programı, 1992 (Basılmamış doktora tezi). 135.

Bu kâğıtlar Darphane'de damgalanıyor ve değerli kâğıt olarak maliye hazinesine teslim ediliyordu. Osman Ersoy, bu kâğıtların kimi Şer'ie sicil defterlerinde kullanıldığına değinerek şöyle demektedir: "XIX. yüzyılın ikinci yarısında Şer'ie sicil defterlerindeki kâğıtlarda "Eser-i Cedid-i Ahd-i Hümayun" şeklinde soğuk damgalar bulunmaktadır. Bunların İzmir Kâğıt Fabrikası'nda yapıldığını sanıyoruz"⁵⁵.

1849 tarihli bir belgeden, iflas eden bir Fransız tüccarının İzmir Kâğıt Fabrikası'na 16133 kuruş borcu olduğu anlaşılmaktadır⁵⁶.

Çok geçmeden İzmir Kâğıt Fabrikası'nda bir takım aksaklıklar görülmeye başladı. Nitekim 2 Nisan 1852 (11 Cemaziyelahir 1268) tarihli bir belgeden, kâğıt fabrikası "imalâtının biraz uygunsuz" olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki Takvimhane-i Amire için gerekli olan 2500 top aslan ve 500 top üç takyeli kâğıdın dışarıdan alınmasının daha uygun olacağı görüşü ağır basmış ancak bu kâğıdın başka yerden sağlanmasının "İzmir Kâğıt Fabrikasının tatilini mucip" olacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle devletin yine bu kâğıdı İzmir Kâğıt Fabrikası'ndan alması yoluna gidilmiş fakat kâğıtların düzgün ve istimalle elverişli olmasına dikkat ve ihtimam kılınmak üzere" gerekli uyarının yapılması da uygun bulunmuştu⁵⁷. Bununla birlikte devletin hem İzmir Kâğıt Fabrikası'ndan kâğıt alımı devam ediyor hem de üretilen kâğıdın niteliğinin düşük olmasından sürekli olarak şikâyet ediliyordu. 1268 (1852) senesi kânunvevelinin başlangıcından şubat sonuna kadar üç ay içinde İzmir Kâğıt Fabrikası'ndan devletçe alınan kâğıdın tutarı 72.615 kuruş 10 parayı bulmuştu⁵⁸.

Kâğıdın esnaf tarafından alınıp devlet dairelerine teslim edilmesi, kâğıtçı esnafına ondalık (komisyon) verilmesini gerekli kılıyor bu da fabrikanın zararına yol açıyordu. Bu nedenle Hoca Bogos'un başvurusu üzerine konu Meclis-i Vâlâ'da tartışılmış ve "Ecnebi kâğıdı satılması esnaf-ı merkumeye hasır olunub buna fabrikadan kat'a müdahale olunmamak ve fabrika mamulatından olan kâğıdı dahî aklam-ı şahaneye doğrudan doğruya fabrikadan virülüp esnafın tavassutuna mecburiyet olmamak" doğrultusunda tavsiye kararı alınmıştır⁵⁹.

Öte yandan yukarıda belirttiğimiz gibi, üretilen kâğıdın kalitesi gittikçe düşüyordu. Fabrika müdürü Maryos Koçino, 1855'te yaptığı başvuruda, istenilen nitelikte kâğıt elde edilebilmesi için makinelerin tamamen değiştirilmesi ve yenilenmesi gerektiğini açıklıyordu. Gerekli girişimlerde bulunulması için fabrika müdürü izin istiyordu:

"İzmir'de kâin kâğıt fabrikası müdürü Maribos Koçino bendelerinin Meclis-i Vâlâ'ya itâ buyrulan bir kıt'a arızasının tercüme-i meali fabrika kâğıtlarının eski kâğıtlar gibi lüzumu derecede pişkin olmaması cihetiyle az vakitte fena-pezir ve üzerindeki yazılar dahi mahvolduğundan bu babda tedabir-i mukteziye icrasıyla bir suret-i hasene bulunarak bilimal gönderilen nümuneler misüllü kavi ve pişkin kâğıt çıkarılmak ve bahası dahi yine fiyat-ı kadimesinde olmak üzere icabı vechile makine ve âlat-ı sairenin tebdil ve imali zımnında ruhsat itası istidasından ibaret olup vakıa bu minval üzere kâğıt imali olduğu halde kavi ve pişkin olarak fakat

⁵⁵ Osman Ersoy, *XVIII ve XIX Yüzyıllarda*, 50. Abdurrahman Şeref de (*Lütfi Tarihi*'ne yaptığı ilave, 153) İzmir Kâğıt Fabrikası'nda üretilen kâğıtların üzerinde *eser-i cedit* damgasının bulunduğunu belirtmektedir. Krş. Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara, 1991, 351.

⁵⁶ BOA, A. MKT., 225-76.

⁵⁷ BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 8268.

⁵⁸ BOA, Cevdet, İktisat, 348.

⁵⁹ BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 12510.

mezkûr nümunedeki bir miktar esmerlik hasil olmuş ise de bu dahi iktizasına göre makinelerin tebdil ve tecdidinden sonra yoluna gireceği..."⁶⁰

Hazineye herhangi bir yük getirmemek kaydıyla fabrikanın makinelerini yenilemesi doğrultusunda irade çıkmıştır. Fabrikanın bu tarihten sonra da üretime devam etmesi, öyle anlaşılıyor ki makine ve diğer aksamın yenilenmesine bağlıdır.

İzmir Kâğıt Fabrikası'nı ilgilendiren temel sorunlardan biri de kâğıdın hammaddesini oluşturan ve kirspare denilen paçavranın toplanması, fabrikaya teslim edilmesi ve bunun daha fahiş bir fiyatla yurtdışına çıkarılmasıdır. Yukarıda değindiğimiz gibi devlet, ülkedeki paçavranın toplanıp en uygun koşullarda İzmir Kâğıt Fabrikası'na teslim edilmesi için gerekli her türlü kolaylığı göstermiştir. Daha doğrusu "Anadolu ve Rumeli eyaletlerinin havi olduğu kaza ve kuralarda herbar teraküm edegelen paçavra bezleri bâ ferman-ı âli on beş sene imtiyazıyla İzmir'de vaki kâğıt fabrikası lazimesi için bila bedel tahsis" buyrulmuştu⁶¹. Sarraf Yakob'un başvurusuna göre, toplanan paçavranın pek azı fabrikanın gereksinimini karşılıyor fazlası ise doğrudan doğruya fabrika tarafından Avrupa'ya sevk ediliyordu. Bu satıştan elde edilen kazanç şunun bunun eline geçiyor ve bundan ötürü hazine zarara uğruyordu. Sarraf Yakob, her cins paçavranın toplanmasını, yıllık 120.000 kuruş maktu bedelle uhdesine almak istiyordu. Bu imtiyazın beş yılla sınırlanmasını isteyen Yakob'un dilekçesine, bunda "nef-i hazine yoktur" yanıtı verildi.

Öte yandan paçavra toplamakta olan ve kendilerine arayıcı denilen fakir esnaftan da şikâyetler yükselmeye başladı. Bunların Meclis-i Vâlâ'ya aktarılan dilekçelerine göre, İzmir Kâğıt Fabrikası adına toplanıp alınan paçavranın renklisi için kıyyesi sekiz ve beyazın kıyyesi on dört paraya alınıyordu. Buna karşılık ihtiyaç fazlası paçavra en az dokuz katı bir değerle yurtdışına çıkarılıyordu. Bu durum, Amerika Birleşik Devletleri'nin hem İstanbul hem İzmir konsoloslarının verdikleri yazılı belgelerle de doğrulanmıştı. Esnaf, "ifadelerinin yalandan âri" olduğuna dair güvence veriyor ve içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtarılmasını diliyordu⁶². İstenilen şey, kendilerine de yüksek fiyatla paçavra satmak hakkının tanınmasıydı. Bu arada beş esnaf, diğer esnafın mezbeleden topladığı yetmiş kantar beyaz ve otuz kantar renkli olmak üzere toplam yüz kantar paçavrayı İzmir Kâğıt Fabrikası memurlarından tüccar Şalom'a teslim etmişler ve bundan sonra da toplanacak kirspareyi adı geçen bezirgâna vereceklerini yazılı olarak taahhüt etmişlerdir⁶³. Bu beş kişi Yahudi idi. Konuyla ilgili taahhütname de Hahamhane'de imzalanmış ancak bu uyuşma diğer esnaf arasında huzursuzluğa yol açmıştı. Bu beş Yahudi'nin Meclis-i Şer'e de başvurarak taahhütlerini doğrulamaları gerektiği istendi. Müslim, Ermeni, Rum ve Yahudi esnafın bu uyuşmayı sonuçta olumlu karşıladığı görülmektedir. Ancak bütün esnafın bu yükümlülüğe uymadığı ve içlerinden kimilerinin Avrupa tüccarından Ohannes Gazeryan'la anlaşarak topladıkları paçavrayı ona teslim ettikleri anlaşıl-

⁶⁰ BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 14261 (27 Şaban 1271/15 Mayıs 1855).

⁶¹ BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579.

⁶² BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579. Ekli dilekçeler. Amerikan konsolosunun ifadesi: "Ben takrir ederim işbu şehadetname ile ki Amerikanın Birlik Cumhuriyeti eyaletlerinde paçavranın rayic-i fiyatı aşağıda zikrolunan fiyatlardır. Beyaz paçavra İstanbul kantarı 155 kuruşa ve renkli paçavranın beher kantarı yüz dört kuruşa satılır. Ve kezalik ifade ederim ki beher kantar başına masraf olarak yani gümrük ve sair ufak tefek masraflarıyla beraber altmış kuruşa cümlesi baliğ olur..."

⁶³ BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579. Ekli dilekçeler: "Her birimiz kontrato merkumu muteber tutmak ve hilaf-ı hareket etmemek üzere müteahhit olduğumuzu natik işbu kontrato senedi bilimza bezirgân-ı mersuma ita olundu..."

maktadır. Bu tüccar, paçavrayı biraz daha fazla fiyatla alıyordu. Esnaf, durumu fabrika yönetimine iletince Düzoğlu: "Fabrika için benim seksen kişim vardır ve bana imza vermişlerdir. Bunlar kirpaspareyi bana getireceklerdir. Bu kadarı bana yeter geri kalanı her kime verilir ise paçavralarını versinler" yanıtını vermiş ve bir bakıma geri kalan 120 arayıcının paçavrayı dilediği yere verebileceği ima edilmiştir. Ne var ki paçavrayı ucuza kapatıp dışarıya pahalı satanın doğrudan doğruya fabrika yönetimi olduğundan yakınılıyordu⁶⁴. Arayıcı esnafı, topladığı paçavranın fazlasını dışarıya satmak ve böylece içinde buldukları ekonomik sıkıntıdan kurtulmak için ruhsat istiyordu⁶⁵.

Konu Meclis-i Vâlâ'da tekrar gündeme geldi ve tartışıldı. Kirpaspareyi yılda 120.000 kuruş bedelle ihaleye almak isteyen Yakob ve Yasef'in istekleri reddedildi. Böyle bir ihalenin fabrikanın "tatil-i imalatı" demek olacağı üzerinde duruldu⁶⁶.

Kâğıt fabrikası için gerekli olan kirpasparenin toplanması, fabrikaya teslimi, ihaleye verilip verilmemesi sorunları 1853 nisan ve mayıs aylarında çeşitli meclislerde tartışılmış, Düzoğlu Agop ile Yasef'in verdiği dilekçeler görüşülerek bunların aynı içerikte oldukları anlaşıldığından birleştirilmelerine karar verilmiştir. Meclis-i Muhasebe-i Maliye'nin 23 Nisan 1853 (14 Recep 1269) tarihli oturumunda, fabrikaya 1843 (1259) tarihinde verilen imtiyaz hatırlatılarak paçavranın hiç kimseye ihale edilemeyeceği sonucuna varıldı⁶⁷. Hattâ bu işe müdahalenin paçavra alım satımını yabancı tüccarların denetimine sokabileceği kaygısı da dile getirildi.

Sorun, Meclis-i Vâlâ'da yeniden görüşüldü (29 Nisan 1853). Fabrikanın bütün esnaftan aldığı paçavrayı çok pahalı bir fiyatla Amerika'ya sattığı üzerinde duruldu. Bundan böyle her yıl esnafın fabrikaya 10.000 kantar kirpas vermesi ve fazlasını dilediği yere satmasına ruhsat verildi. Esnafa epeyce baskı yapmış olan Yasef'in paçavra işlerine karışması yasaklandı⁶⁸. Yine de sorunun önemini koruduğu ertesi yıl dahi sık sık gündeme geldiği anlaşılmaktadır⁶⁹.

Bütün sıkıntılara rağmen fabrikanın çalışmaya devam ettiği görülmektedir. 1862 yılında fabrika yakınında açılan kuyuya bir tulumba yerleştirilmişti⁷⁰. 1866 tarihli bir kayıta ise, Serkuyumcu Agop'un sorumluluğunda bulunan İzmir Kâğıt Fabrikası'nın 1863/64 yılına ait vergisini ödemesiyle ilgili bir kayıt yer almaktadır⁷¹. Bu noktalar gözönüne alınırsa fabrikanın, ileri sürüldüğü gibi, 1855'te değil⁷² daha sonra belki de 1863-1864 yıllarında kapandığı sonucuna varılabilir. Bu durumda imtiyaz tarihinden (1843) başlamak üzere İzmir Kâğıt Fabrikası'nın yirmi yıllık bir süreyi kapsadığı görülür.

⁶⁴ BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579 Ekleri: "Bir paralık eskiyi on paraya Efrenceler satarak..."

⁶⁵ BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579. Ekler: "Fabrikanın istiabının fazlasını bizler satmamız için Meclis-i Âli'nin evvelki kararı vechile ruhsat buyrulmak..."

⁶⁶ BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579: "Fabrikanın müddet-i imtiyazı tekmilinde icabına bakılmak üzere şimdilik canib-i ahara ihalesinden sarf-ı nazarla..."

⁶⁷ BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579.

⁶⁸ BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579 Ekleri: "Esnaf-ı merkumenin taahhütleri vechile beyaz ve temiz nev'inden olmak ve fabrika-yı mezkûr tarafından az çok harice satılmamak şartıyla bundan böyle beher sene fabrika-yı mezkûr canibine on bin kantar kirpaspare virülüb fazlasının esnaf-ı merkume tarafından diledikleri mahalle satılmasına müsaadesine..."

⁶⁹ BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 12562 (9 Recep 1270/7 Nisan 1854).

⁷⁰ BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 32286.

⁷¹ Abdullah Martal, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında...*, 137.

Türkiye üzerindeki gözlemleri 1848-1855 yıllarını kapsayan A. Viquesnel, İzmir Kâğıt Fabrikası'nın parlak bir gelişme süreci içinde bulunduğunu yazmaktadır⁷³. Bununla birlikte İzmir Kâğıt Fabrikası, çığ gibi büyüyen Avrupa kâğıt endüstrisi ve piyasasıyla rekabet edemedi. Fabrika sattığı kâğıdın bedelini de zamanında alamıyordu. Bu nedenle uzun ömürlü olamadı ve kapanmak zorunda kaldı. Bundan sonra Türkiye'de kâğıt pazarı yerini tamamen yabancı ürünlere bıraktı⁷⁴.

⁷² Osman Ersoy, *XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Türkiye'de Kâğıt*, 48; Rifat Önsoy, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii*, 49. Musa Çadırcı (*Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin...* 362) kapanış tarihi olarak 1863 yılını vermektedir.

⁷³ A. Viquesnel, *Voyage dans la Turquie d'Europe*, Paris, 1868, 292, "La fabrique de papier établie à Smyrne est en voie de prospérité".

⁷⁴ *Lütfi Tarihi*, VIII, 164 (Abdurrahman Şeref'in ilavesi); Osman Ersoy, *XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda*, 51; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, VI, 250.

SONUÇ

İzmir Kâğıt Fabrikası, Tanzimat döneminde başlayan sanayileşme çabaları içinde belirli bir yer tutmaktadır. Uluslararası ticaretin önemli kavşak noktalarından birini oluşturan İzmir, XIX. yüzyıl ortalarında bir kâğıt fabrikasının kurulması için elverişli bir ortam olarak görünmektedir. Kaldı ki İzmir'de kâğıt fabrikası tek sanayi kuruluşu değildi. Bir süre önce savunulan ve XIX. yüzyılda İzmir'deki sanayi kuruluşlarını ve ticarî etkinlikleri inceleyen bir doktora tezinde⁷⁵, burada faaliyet gösteren belli başlı işletmeler ele alınmıştır. Basma fabrikaları, pamuk atölyeleri, iplik fabrikaları, çuha fabrikası, demir döküm atölyeleri, buhar kuvvetiyle çalışan un değirmenleri, yağhaneler ve diğer kuruluş ve işletmeler İzmir'in XIX. yüzyılda sanayi açısından gizilgücünü ortaya koymaktadır.

Öte yandan üzerinde durulması gereken noktalardan biri de İzmir Kâğıt Fabrikası'nın statüsünün ne olduğudur. Kimi belgelerde buradan *Fabrika-yı Hümayun* olarak söz edilmesi dikkati çekmektedir. Bilindiği gibi bu deyim, Hazine-i Hassa'dan aktarılan sermaye ile kurulan ve çalışan işletmeleri anlatmaktadır. Daha doğrusu devlet fabrikası anlamına gelmektedir. Oysa İzmir Kâğıt Fabrikası, Düzoğlu Agop, Hoca Mihran ve şerikleri tarafından kurulan ve işletilen bir fabrika idi. Ancak ne var ki bu fabrikaya, yukarıda görüldüğü gibi, o kadar geniş imtiyazlar verilmişti ki bu ayrıcalıklar çerçevesinde fabrikanın çok özel bir konuma sahip olduğu görülmektedir. İzmir Kâğıt Fabrikası'nın bu denli desteklenmesinin nedeni şüphesiz devletin kâğıt gereksinimini karşılamaya yönelik bir kuruluş olmasıydı. Fabrikanın kısa bir süre için de olsa böyle bir gereksinimi karşıladığını görüyoruz. Bu fabrika kapandıktan sonra kâğıt bütün bütün dışarıdan ithal edilmiş ve milyonlarca para dışarıya akmaya başlamıştır. Bu yüzden ki XIX. yüzyılın sonlarına doğru kâğıt sorunu bir kez daha gündeme gelmişti. 1899 tarihli bir *Islah-ı Sanayi Komisyonu* raporunda, cam ve kâğıt gibi ürünlerin alımı için her yıl milyonlarca liranın Avrupa'ya gitmekte olduğu üzerinde duruluyor ve bu paranın içeride kalması için de "muntazam fabrikalar inşası" gerektiğine işaret ediliyordu⁷⁶.

İZMİR KÂĞIT FABRİKASI'YLA İLGİLİ BELGELER

İzmir Kâğıt Fabrikası'nın kuruluşu, gelişmesi ve belli başlı sorunlarını açıkladıktan sonra bu fabrikayla ilgili bazı belgeleri olduğu gibi vermenin yerinde olacağı kanısındayız. Bu fabrikayla ilgili belgeler, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin değişik tasniflerinde bulunmaktadır. Ancak ne yazık ki konuya ilişkin bütün belgeler tam olarak ortaya çıkmış değildir. Nitekim bir kâğıt fabrikasının kuruluşuna esas olmak üzere İngiltere'den gönderilen planlar elimizde yoktur. Aynı şekilde İzmir'in Halkalı semtinde kurulan kâğıt fabrikasının herhangi bir plan ve resminden yoksun bulunuyoruz. Günün birinde bu boşluğu dolduracak belgelerin ortaya çıkacağı inancını taşıdığımızı da belirtmek gerekir. Öte yandan söz konusu fabrikada üretilen kağıdın yıllık miktarlarını gösteren kayıtlar da elimizde bulunmamaktadır. Bu bakımdan burada sunulan belgeler, İzmir Kâğıt Fabrikası'nın baştan sona kadar bütün yönleriyle duru-

⁷⁵ Abdullah Martal, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında...*

⁷⁶ "Cam ve kâğıt gibi pek çok sürümü olan eşya için Memalik-i Mahrusa-ı Şahane'den her sene milyonlarca paralar Avrupa'ya gitmekte olduğu cihetle bu paralar harice çıkmayarak dahil-i memalikde kalmak ve pek çok ehali-i İslamiye kulları dahi bu yüzden müstefid olarak erbab-ı zenaattan ustalar yetiştirilmek üzere muntazam fabrikalar inşası zımında icab eden tedabirin teemmül ve mülahaza etmesi..." İlber Ortaylı, *göst. yer.*, 129).

munu ortaya koymaktan uzaktır. Fakat yine de fabrikanın çeşitli sorunlarına ışık tutan belgeler olarak büyük bir değer taşımaktadır.

İzmir Kâğıt Fabrikası'yla ilgili belgelerin büyük bir kısmı Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin *İrade* tasnifinde (Meclis-i Vâlâ, Dahiliye vb.) bulunmaktadır. 10579 numaralı irade tasnifinde yer alan belgeler koca bir tomar oluşturmaktadır. Bu tomarda bulunan belgelerin hepsi aynı numarayı taşımaktadır. Belgelerin meflurları dahi aynı numarayı taşımakta ve bunların ABC... şeklinde sıralanması da söz konusu olmamaktadır. Bu nedenle yayınladığımız belgelerin çoğunda aynı numaranın bulunduğru görülecektir. Belirtilmesi gereken diğere bir nokta da 10579 numarasını taşıyan belgelerin büyük bir çoğunluğunun fabrikanın hammaddesini oluşturan kirpaspare sorunuyla ilgili bulunmasıdır. Kirpasparenin toplanması, fabrikaya teslimi, ihtiyaç fazlasının dışarıya satılması, bu konuda fabrikaya tanınan ayrıcalıklar, arayıcı esnafının durumuyla ilgili şikâyetler vb. bu belgelerin özünü oluşturmaktadır. Bu konu hakkındaki belge sayısı oldukça fazladır. O nedenle biz bir seçim yaparak bazı belgelerin yayınlanması yoluna gittik. Bu belgelerden anlaşılacağı gibi, konu sürekli olarak yinelenmekte ve genellikle benzer cümle ve ifadeler hemen hemen her belgede görülmektedir. Bu bakımdan aynı içerikte olan belgelerden niçin birden fazlasının yayımlandığı sorusu akla gelebilir. Ancak birbirinin tekrarı gibi görünen bu belgeler teker teker ele alındığı zaman bunların bir diğereğini tamamladığı, her defasında yeni ve değişik ayrıntılara yer verildiğı anlaşılır. Bu nedenle kirpaspareyle ilgili belgelerin yayını bu çalışmamızda belirli bir ağırlık taşımaktadır. Şunu da ekleyelim ki İzmir Kâğıt Fabrikası'yla ilgili arşivde bulunan bütün belgelerin yayınlanması yoluna gidilmemiş, bir ayıklama yapılarak 29 belge ve eklerinin metinleri sunulmuştur.

Yayınladığımız belgelerin her birine Romen rakamıyla birer sayı verilmiş ayrıca bunların tasnif numarası ve tarihleri de belirtilmiştir. Öte yandan yayınladığımız belgelerin aşağıda özetlerinin verilmesi uygun görülmüştür. Özetlerde yer alan Romen rakamları, belgelere tarafımızdan verilen sayıları karşılamaktadır. Şimdi sırayla bunları gözden geçirelim:

I *BOA*, Cevdet İktisat, no. 865, I Cemaziyelahir 259 (29 Haziran 1843). Bu Meclis-i Ziraat mazbatasında Londra'ya giden Barutçubaşı Avanes'in oradan gönderdiği kâğıt fabrikasına ilişkin plan ve raporun incelendiğı, fabrikanın önce İzmir'te kurulması tasarlandığı fakat böyle bir işletmenin İzmir'de kurulmasının daha uygun olacağı açıklanmaktadır. Ayrıca fabrikanın ne kadar sermaye ile kurulabileceğı, hammaddeyi oluşturan kirpasparenin fiyatı, bir tabaka kâğıdın kaç mal olacağını hesaplayan ayrıntılara da yer verilmektedir.

II *BOA*, Cevdet (İktisat), no. 1449, 11 Cemaziyelahir 59 (9 Temmuz 1843) ve 27 Cemaziyelahir 1259 (25 Temmuz 1843). Bu tahrir, Londra'dan gelen raporun Meclis-i Ziraat'te görüşüldükten sonra Meclis-i Vâlâ'ya havale edildiğini ve orada da müzakere edildikten sonra yeniden Meclis-i Ziraat'e iade edildiğini göstermektedir. Bu tahrirden de anlaşılacağı üzere fabrikanın ilk önce İzmir'de değil İzmir'te kurulması tasarlanmıştır.

III *BOA*, BEO AMKT, no. 19-51, 1260 (1844) tarihli olduğu tahmin edilen bu tezkere, Düzoğlu Agop'a İzmir'de bir kâğıt fabrikası kurması için izin verildiğini açıklamakta aynı zamanda söz konusu fabrikaya tanınan imtiyazlar konusunda bilgi vermektedir.

IV *BOA*, İrade (Dahiliye), no. 4546, 3 Şaban 60 (18 Ağustos 1844). Bu belgeden anlaşıldığına göre, kâğıt fabrikası inşasına İzmir'in Halkapınar semtinde başlanmış ve hafriyat sı-

rasında taştan bir kadın heykeli çıkmış ve bu heykel bir sandığın içine konularak İstanbul'a gönderilmiştir. Belge fabrikanın kuruluş tarihi açısından bir fikir vermektedir.

V *BOA*, Cevdet (İktisat), no. 329, 16 Cemaziyelvel 62 (12 Mayıs 1846). Bu belge, İzmir'de üretilen kâğıdın çıkışı sırasında hiçbir şekilde gümrük resmi alınmayacağını ifade etmekte ve bu konuda gümrük memurlarıyla çıkan anlaşmazlığa da açıklık getirmektedir.

VI *BOA*, İrade (Mesail-i Mühimme), no. 630, 17/21 Safer 63 (4/8 Şubat 1847). İzmir'de *kumpanya veçhile* kurulmuş olan kâğıt fabrikasının ürettiği mamulden hiçbir şekilde gümrük ve sair rüsum alınmayacağına ilişkin irade.

VII *BOA*, BEO AMKT, no. 74/5 A, 1/11 Rebiülevvel 63 (17/27 Şubat 1847). Bu tezkereden anlaşıldığına göre Fransa tüccarından Gilbar (Guilbert, .؟ابلک), ürettiği kâğıtlardan üç çeşidini satın alınması için örnek olarak Osmanlı Devleti'ne sunmuş ve yapılan inceleme sonucunda İzmir'de üretilen kâğıdın daha nitelikli ve daha ucuz olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bakımdan devlet daireleri için gerekli olan kâğıdın İzmir Kâğıt Fabrikası'ndan alınmasının daha uygun olacağı konusunda görüş birliğine varılmıştır.

VIII *BOA*, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 10579, 17 Rebiülevvel 1263 (27 Şubat 1847). Bu ferman sureti, başlangıçta İzmir Kâğıt Fabrikası'na verilen imtiyazları tekrar etmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi fabrikanın açılışına esas olan ilk imtiyaz fermanı elimizde olmadığından bu ikinci ferman sureti büyük bir önem taşımaktadır. Buna göre fabrikaya 15 yıllık çalışma ruhsatı verilmiş, bu süre içinde Osmanlı topraklarında herhangi bir kâğıt fabrikasının kurulamayacağı hükme bağlanmıştır. Ayrıca hastahane, kışla vb. yerlerde biriken kirpasparenin yalnız İzmir Kâğıt Fabrikası'na tahsis edilmesi, üretilen kâğıdın devlet dairelerinde kullanılması, teknik elemanların dışında işçilerin Osmanlı uyruğundan olmaları, elde edilen kâğıttan gümrük ve sair rüsum alınmaması, bu yerli kâğıdın yabancı tüccarın oyunlarına karşı korunması bu imtiyazların temelini oluşturmaktadır.

IX *BOA*, İrade (Mesail-i Mühimme), no. 641, 3/6 Muharrem 64 (11/14 Aralık 1847). Bu iradeden anlaşıldığına göre, İzmir Kâğıt Fabrikası'nda üretilen kâğıdın satışı için Mahmut Paşa çarşısında bir dükkân açılmış gerek hazineye gerekse ihtiyaç sahiplerine gerekli olan kâğıdın buradan alınması için Düzöğlü Agop, Bâbîâlî'ye bir takrir sunmuştur. Fakat Bâbîâlî, Bâbiseraskeri ve diğer devlet dairelerinin buradan kâğıt almalarını uygun görmemekle birlikte herkesin bu konuda zorlanamayacağı görüşüne varmıştır.

X *BOA*, BEO, A.DVN, no. 53/64, 1265 (1848-49). Düzöğlü Agop imzasını taşıyan bu arzıhal "kışla, hastahane ve elbise ambarlarında birikmekte olan bütün kirpasparenin" İzmir'deki kâğıt fabrikasına tahsis edildiği halde bu kurala uyulmadığını dile getirmektedir. Düzöğlü Agop, imtiyaz gereğince bu konuda ilgililerin uyarılmasını "arz ve inha" etmektedir.

XI *BOA*, A.MKT, no. 133-54, 6 Recep 1264 (8 Haziran 1848). Maliye nazırına hitaben yazılmış olan bu fermana göre, şer'i senetler için gerekli olan kâğıdın İzmir Kâğıt Fabrikası'ndan sağlandığı ancak gecikmeden ötürü ihtiyacın başka kaynaklardan elde edilmesi yoluna gidilebileceğini ifade etmektedir.

XII *BOA*, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 8268, 11 Cemaziyelahir 68 (2 Nisan 1852). Bu iradeden anlaşılacağı üzere, İzmir Kâğıt Fabrikası'nın üretiminde aksaklıklar görülmeye başlamıştır. Bu nedenle resmi evrak için gerekli olan kâğıdın başka yerlerden alınması uygun görülmektedir. Ancak böyle bir durum söz konusu fabrikanın durumunu daha da zorlaştıracak-

tır. Bu yüzden fabrikada üretilen kâğıdın daha nitelikle olması için ilgililerin uyarılması yoluna gidilmesi gereklidir. Bundan çıkan sonuca göre işletmenin ürettiği kâğıdın niteliği giderek bozulmaya başlamıştır.

XIII BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 10579. Miladi 1852 tarihli bu belge, kirpasparenin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki fiyatı konusunda bilgi vermektedir. Ayrıca, kimi tüccarların İzmir Kâğıt Fabrikası'nın hammadde sıkıntısına yol açacak biçimde kirpaspareyi New York'a ihraç ettikleri de anlaşılmaktadır.

XIV BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 10579, tarihsiz. Sarraf Yagob'un imzasını taşıyan bu arizadan anlaşıldığına göre, Anadolu ve Rumeli eyaletlerinin kaza ve köylerinde biriken paçavra, on beş yıllık bir süreyle İzmir Kâğıt Fabrikası'na tahsis edilmiştir. Ancak biriken paçavranın pek azı İzmir Kâğıt Fabrikası'na ulaşmakta, büyük bir kısmı fabrika tarafından Avrupa'ya satılmaktadır. Sarraf Yagob, ülkedeki paçavra devşiriciliğinin belirli kurallara bağlanarak beş yıllığına uhdesine verilmesini arz etmektedir.

XV BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 10579, 20 Safer 69 (3 Aralık 1852). Bu Meclis-i Vâlâ mazbatası, arayıcı esnafının İzmir Kâğıt Fabrikası için topladığı kirpasparenin fazlasının dışarıya satılmasıyla ilgilidir. Bu durumdan arayıcı esnafı mağdur olmakta ve yapılan şikâyetin nafia komisyonunda görüşüldüğü anlaşılmaktadır. Konu, Meclis-i Vâlâ'ya aktarılmış ve sonuçta fabrika için gerekli olan paçavranın sağlanmasından sonra fazlasının dışarıya satılmasının uygun olacağı görüşü ağır basmıştır. Kesin bir çözümün, fabrika imtiyazının bitiminden sonra gündeme geleceği ifade edilmektedir.

XVI BOA, Cevdet (İktisat), no. 348, 28 Cemaziyevvel 69 (9 Mart 1853). Bu taktır, merkezi devlet dairelerinin tükettiği kâğıdın İzmir Kâğıt Fabrikası'ndan sağlandığını göstermektedir.

XVII BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 10579, 7 Receb 69 (16 Nisan 1853). Bu belge de kirpaspare konusuyla ilgilidir. Krş. XV.

XVIII BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 10579, 7/17 Receb 69 (17/26 Nisan 1853). Sarraf Yagob'un İzmir Kâğıt Fabrikası için arayıcı esnafının topladığı kirpaspareyi mukataa olarak üzerine almak istemine ilişkin olan bu belge, yapılan işlemi anlatmaktadır.

XIX BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 10579, 14 Receb 69 (23 Nisan 1853). Bu irade de yine İzmir Kâğıt Fabrikası için gerekli olan kirpaspareyle ilgilidir.

XX BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 10579, 29 Receb 69 (8 Mayıs 1853). Bu belge dahi kirpaspare konusuyla ilgili bulunmaktadır.

XXI BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), 20 Receb 60 (29 Nisan 1853). Esnafın topladığı kirpasın çok düşük fiyatla satın alındığını ve bundan arayıcıların büyük zarara uğradıklarını açıklayan bu belgeden anlaşıldığına göre, paçavranın fazlasını Amerika'ya fabrika memuru satmaktadır. Kimi İzmirli tüccarların tanıklığıyla da bu olay doğrulanmaktadır. Belge, kirpaspare fiyatını ve fabrikanın yıllık paçavra ihtiyacını açıklaması yönünden dikkat çekicidir.

XXII BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 10579, 21 Receb 69 (30 Nisan 1853). Bu belge de kirpaspareyle ilgilidir.

XXXIII BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 10579, 28 Receb 69 (7 Mayıs 1853). Yine kirpaspare konusuyla ilgili olan bu belgede, paçavra toplamakla geçinen kimselerin topladıkları

kirpaspare düşük fiyatla alındığı için bunların zor durumda oldukları belirtilmekte ve bir komisyon marifetiyle durumlarının incelendiği açıklanmaktadır. Komisyonun yaptığı inceleme sonunda vardığı sonuca göre, arayıcı esnafı mallarını fabrikaya teslim etmeleri konusunda ikna edilmiş ve kirpasparenin fiyatı bir kez daha belirlenmiş, esnafa karşı kötü davranmakta olan fabrika memuru Yasef'in işten el çektirilmesi uygun görülmüştür.

XXIV BOA, İrade (Dahiliye), no. 16993, 29 Recep/2 Şaban 69 (8/11 Mayıs 1853). Bu iradeye göre, deniz kıyısına (İzmir Körfezi) epeyce uzak bir yerde kurulmuş olan fabrikanın tanınması, uzaktan fark edilebilmesi için kapısına, masrafı fabrika tarafından karşılanmak üzere, bir tuğra konulması ve bunun üzerine bir sancak çekilmesi uygun görülmüştür. Fabrikaya ait kayıklara da birer sancak çekilmesinin yerinde olacağı üzerinde durulmaktadır.

XXV BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 10579, 8 Şaban 69 (18 Mayıs 1853). Bu irade, kirpaspare sorununun kesin olarak çözülmesi için konunun Hazine-i Hassa Nezareti'ne havalesini öngörmektedir.

XXVI BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 12562, 9 Receb 270/6 Şaban 270 (7 nisan-4 Mayıs 1854). İzmir Valisi İsmail Paşa'nın arzına göre, İzmir'deki yabancı tüccarların aralarında topladıkları 152.000 kuruşun yarısının kuraklık ve çekirge afeti yüzünden sıkıntıya düşen halka dağıtılması diğer yarısının da İzmir Kâğıt Fabrikası'na giden yolun düzeltilmesi işine ayrılması uygun görülmektedir.

XXVII BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 12519, 25 Recep / 2 Şaban 1270 (23/30 Nisan 1854). Bu belgede, İzmir Kâğıt Fabrikası girdilerinin sürekli arttığından ve kâğıt esnafına ondalık verilmesinden ötürü işletmenin zarara uğramaya başladığı açıklanmaktadır. Bu nedenle üretilen kâğıdın kâğıtçı esnafının aracılığına gerek kalmadan doğrudan doğruya devlet dairelerine teslimi önerilmekte ancak söz konusu esnafa tanınmış olan ayrıcalıklardan ötürü bunun uygulanmasının zorluğu üzerinde durulmaktadır. Bununla birlikte kâğıtçı esnafının yabancı kâğıt satmasına karışılmaması karşılığında fabrika kâğıdının doğrudan doğruya kalemlere teslim edilmesi konusunda bir uzlaşma yoluna gidildiği anlaşılmaktadır.

XXVIII BOA, İrade (Meclis-i Vâlâ), no. 14261, 27 Şaban / 13 Ramazan 71 (15/30 Mayıs 1855). Bu Meclis-i Vâlâ mazbatasında, İzmir Kâğıt Fabrikası'nın ürettiği kâğıdın niteliğini yitirmeye başladığı belirtilmekte bu yüzden teknolojik bir yenilenmenin gerektiği üzerinde durulmaktadır. Fabrika müdürü Mariyos Koçino, kaleme aldığı arzıda kâğıtların çok dayanmadığı, üzerine yazılan yazıların silindiğini ve Türkiye (Türkistan)'de yapılan kâğıdın yabancı kâğıtlarla rekabet edemez duruma geldiğini belirterek, makinelerin tamamen yenilenmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Bunun için de fabrika müdürü hazineden bir şey istememek koşuluyla "âlat ve edevatın" yenilenmesi konusunda ruhsat istemektedir.

XXIX BOA, İrade (dahiliye), no. 32286, 21/29 Recep 1278 (22/30 Ocak 1862). Bu irade, İzmir Kâğıt Fabrikası'yla ilgili olarak ulaşabildiğimiz belgelerin sonuncusudur. Burada fabrikanın hâlâ işler durumda olduğu anlaşılmakta ve fabrika için bir kuyu açıldığı belirtilerek teknik bir takım ayrıntılar üzerinde durulmaktadır. Ancak belgede İzmir'in adı geçme-

mekte bu nedenle sözü edilen kâğıt fabrikasının nerede bulunduğu sorusu akla gelmektedir. Fakat bu tarihlerde imparatorluğun başka bir yerinde kâğıt fabrikası bulunmadığına göre sözü edilen kuyru herhalde İzmir Kâğıt Fabrikası'yla ilgilidir.

I

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet (İktisat), 865

İzmid'de inşası musammem olan fabrikalara muktezi edevatın işira ve celbi zımnında Londra canibinde olan Barutçubaşı Avanis kulları hin-i azimetinde sipariş olunduğu vechile oltarafda olan kağıd fabrikalarını dahi geşt ü güzâr ve Düken nam bir müendisden keyfiyeti biletraf sual ve istifsar ederek inşa olunacak kağıd fabrikası için mühendis-i mersumun ter-sim eylediği resm-i sathi takdim eylemiş olduğuna dair tevarüd eden şukkanın tercümesiyle resm-i mezkûr lieclittezekkür Meclis-i Ziraate havale buyrulmuş olduğundan evrak-ı mezkûra dermeyan ile keyfiyet ledelmütalaa su kuvvetiyle yevmî beşyüz vukiyye kağıd imal eder ki fab-rikanın inşası bilcümle makine ve ebniyesiyle dört bin ikiyüz kese ile meydana geleceği ve Londra'da âla cins kirpasparenin beher kıyyesi yüz iki buçuk ve evsatinin doksan ve ednası-nın yetmiş yedi para fiyatı olarak ve hamur oluncaya kadar nısf nısf kalarak kağıd-ı hamurun iki katı demek olub kirpaspare bahasıyla amele ücreti ve fabrika masarısı ihrac olunduktan sonra kağıdın beher kıyyesi yedi buçuk guruşa bu hesap ile Hünkâri kağıdın bir tabakası on beş paraya olarak sair cinsleri dahi buna makyesi ise de fakat takdir olunan baha asıl fabrikanın masarısı hesabı olduğundan daha beher kağıdın cinsi ve biçimine göre ağırca gümrük alınmakta olduğundan hakikat-ı hale pek de muttali olamamış olduğu ve bir fabrikada zükur ve inas ve sabi altmış nefer amele iştiham olduğuna ve memalik-i mahrusada keten bezinin killeci cihetle Tersane-i Âmirenin eski yelken bezlerine mütevakıf ise de yalnız pen-beden mamul envai bezden pek âla kağıd olacağını ve bahaca ehven olmasıyla Trabzon taraf-larında husule gelen kendir-i ham ilaveten kullanılabileceğini bittahkik mezkûr fabrika zi-yade su kuvvetine muhtac olduğundan İzmid'de inşası münasib olarak edevatının şimdiden imaline bed' olursa dokuz mah müddetde ancak teknil olabileceği ve kendisi dahi eylül ga-yetinde avdet edeceği beyanıyla mezkûr fabrikanın canib-i seniyyül cevanib-i hazret-i mülûkâ-neden inşa ve ihdasına rağbet buyrulmaz ise vükela-yı kiram hazeratı beyninde kumpanya vechile inşası tensib buyrulduğu halde keyfiyetin Londra'da iken tarafına bildirilmesi hususu tercüme-i merkumeden istifade olunmuş ve vakıa memalik-i ecnebiyeden celbe mütevakıf olan her nev' emtea ve eşyanın memalik-i mahrusa-ı hazret-i mülûkânede imali muhassanat-dan ve tekabül-i ihracat ve idhalata medar olacağı vazıhatdan ve hususuyla memalik-i mahru-sada müstamel hünkâri ve battal ve sair envai kırtas fiyat-ı mezkûre ile çıkarılır ise elyevm Dersaadetde hünkâri kağıdın dörtyüz seksen tabakadan ibaret olan bir topu tüccarından al-mak üzere dörtyüz yetmiş guruş olarak bir tabakası otuz dokuz paraya ve kezalik battalın bir tabakası yirmi paraya ve telhisin on beş paraya ve İstanbul kağıdının sekiz buçuk paraya ve fisdiki kağıdın dört buçuk paraya olduğuna kıyasen ve İzmir'de baruhsat-ı seniyye kağıd ha-muru imal ile Fransa'ya irsal etmekte olan Fransalı Delöşek memalik-i mahrusadan cem' ey-lemekde olduğu kirpaspere fiyatı Londra fiyatının nısfı olduğuna nazaran mezkûr fabrika

istizan olunan şıkkeynden hangi şık üzere inşa olunsa tahmin olunduğu vechile makine ve ebniyesine dört bin ikiyüz kese sarf kılındığı ve bilfarz bin sekiz yüz kese dahi sermaye konulduğu halde yine ziyadesiyle temettu hasıl olacağı bedihiyatdan ve zikr olunan fabrikada yevmî imal olunacak beşyüz [top] (yırtık) kağıda iki kat hesabıyla bir sene icab eden yedi bin beş yüz kantar kirpasparenin Anadolu ve Rumeli taraflarından bissuhule tedariki mümkünatdan olup ancak (yırtık) vechile memalik-i mahrusada keten bezinin killeti hasebiyle filhakika ham kendirin bazı âlat vasıtasıyla kirpaspare heyetine vaz' ile âla kağıd olacağı tarafca(?) (Yırtık) dikkat üzre kıyyesi dört guruşa kadar alınabileceği ve senevi üç beş bin kantar miktarı tedarik olunacağı derkâr ve Anadolu ve Rumeli'de (yırtık) penbe kabaca olmak mülabesesiyle hamurunun dahi uygunsuz olacağı hatırgüzâr olduğuna ve Dersaadetde müstamel envai kağıd Londra'dan gelmeyüb Triyeste ve Alikurna taraflarından tevarüd eylediğinden ve zikr olunan fabrikaya bervech-i muhaddid dört bin bu kadar kese sarf kılınacağından keyfiyet biletraf bilinüb öylece bede'v ve mübaşeret olunması lazım geleceği vareste-i kayd iş'ar idüğüne ve buralarda tercüme-i merkumede gösterilmemiş olduğuna mebni memalik-i mahrusada bulunacak kirpaspareden bu tarafda istimale salih kağıd olub olmayacağının zahire ihracı zımında bervech-i muhaddid mesfur Delöşek İzmir'de imal ve tathir ile Fransa'ya irsal eylemekle olduğu kirpaspare hamurundan İzmir kaymakamı bendeleri marifetiyle bir sandık hamur ahz ve bu tarafda kullanılmakta olan kağıdların her nev'inden ikişer tabaka kağıd ile beraber Londra'da olan kağıd fabrikalarında[n] her cinsinden nümuna tutulmak ve ziyadece sürülmeğe olan bayağı kaba kağıdın dahi keyfiyeti anlaşılmaq üzere Hoca Avanis kulları tarafına tişyar olunmuş ve işbu kağıd fabrikası ziyade su kuvvetine muhtaç olduğundan ve cesim şehirlerde öyle başlı ve kuvvetli su bulunmadığından İzmir'de inşası münasib olacağı aşikâr ise de İzmîd ahalisinin ekserisi rençberlik ve kimisi gemicilik ile taayyüş etmekte olduklarından ve bu makule ahalinin sanatla meşgüliyetinden ise ziraatle taayyüşleri fevaid-i adideyi müedda ve lehülhamd velminhe saye-i ihsanvaye-i hazret-i mülkdârîde memalik-i mahrusada kâin kömür madenleri gün begün ilerülemeğe olarak haricden kömür iştirasına hacet olmayacağından başka bu misillü fabrikalardan istimali revacına badi olacağından bu makule müceddeden inşa ve ihdas olunacak fabrikalar cesim şehirlerde başlı ve kuvvetli su bulunmadığı halde vapur kuvvetiyle işlemek üzere bilinşa ziraate elvermeyecek zükur ve inasın istihdamıyla anların dahi usul-i intiaşlarının istihsali asl-ı menafi-i mülkiyeden olduğu ifade ve beyandan mustağni bulunmuş olmağın rehin-i tensib-i âli buyrulduğu halde bervech-i muhaddid numune tutularak cinsi ve fiyatı ve memalik-i mahrusada bulunacak kirpaspareden istimale salih kağıd hasıl olub olmayacağı ve bayağı kaba kağıd keyfiyeti bilinmek üzere mesfur Delöşek İzmir'de tathir ve imal eylemekde olduğu kirpasparaden bir sandık hamur ahz olunarak memalik-i mahrusada müstamel kağıdların her nev'inden ikişer tabaka kağıd ile beraber ewel beewel mersum Hoca Avanis kulları tarafına irsaliyle keyfiyetin biletraf tahrir ve iş'ar ve bir de memalik-i ecnebiyede mütedavil olan evrak-ı nakdiye'nin kağıdları başkaca yapılmakta olarak şöyle ki bir kağıd kaç guruşa mutazammın ise asıl dökümünde yani kağıdın derununda gösterilerek bakıldığı gibi malum olageldiği ve işbu evrak-ı nakdiyeye mahsus olan kağıd devlet fabrikasında imal olunub ahar mahalde yapılmadığı cihetle sahtekârlığın önü kesdirileceğinden olvechile

evrak-ı nakdiye için mahsus kağıd imal olunub olunmayacağı ve zikr olunan fabrikanın vapur kuvvetiyle işletdirilmesi suretlerinin dahi tahkik eylemesi hususu tenmik ve izbar buyurularak tevarüd edecek nünemelere ve olbabda vaki olacak işarata nazaran icra-yı iktizasının bakılmak lazım geleceği ve bervech muharrer mersum Hoca Avanis kulları Eylül gayetinde avdet edecek olmasıyla kendüsü ol taraftan hareket etmeksizin işbu nünunelerin yetiştirilmesi hususları Meclis-i Ziraatte bittezekkür tensib olunmuş olmağla Meclis-i Âlide dahi tasvib buyrulacağı halde iktiza-yı tesviyesi emr ü irade-i aliyyeye menut ve mütevakkıf idüğü malum olmağın bu babda emr ü ferman hazret-i veliyülemrindir

Fi Gurre-i C sene 259 (29 Haziran 1843)

II

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet iktisat, (1449)

Maliye Nazırı müşir-i mükerrem saadetlü atufetlü paşa hazretleri Meclis-i Vâlâdan zehri-i takrir-i atufetlerine terkim olunduğu üzre icra olunmasına himmet buyurula. Fi 24 Cemazi-yelahir 59 (22 Temmuz 1843)

İzmid'de inşası musammem olan fabrikalara muktezi edevatın biliştira celbi zımnında Londra canibinde olan Barutçubaşı Avanis kulları hin-i azimetinde sipariş olunduğu vechile ol tarafta olan kağıt fabrikalarını dahi geşt ü gûzar ve Düken(?) nam bir mühendisten keyfiyeti bilitiraf (sual ve istifsar) ederek inşa olunacak kağıt fabrikasıçün mühendis-i mersumun tersim eylediği resm-i sathi takdim eylemiş olduğuna tevarüt eden şukkanın tercümesiyle resm-i mezkûr Meclis-i Ziraate ledelhavale olbabda müzakerat-ı vakia bilmutalebe kaleme alınan bir kıt'a mazbata merbuten takdim-i (beyan-ı) samileri kılınmış olmağla müfad-ı mazbataya nazaran keyfiyetin Meslis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'de bittezekkür nevehile icrası tensib ve irade-i âliyeleri buyurulur ise o vechile icra-yı iktizası lazım geleceği malum-ı devletleri buyurulduktaki emr ü ferman hazret-i min lehülemirindir.

Fi 11 C sene 59 (9 Temmuz 1843)
Safvet (Mühür)

İktizası serian Ceride muhasabesine

İşbu takrir-i müşirilerine merbut Meclis-i Zirat mazbatası ve Meclis-i Vâlâ kararı ve sadır olan ferman-ı âli mucibince hususat-ı muharrerinin icra-yı iktizası tezekkür olunmak üzere keyfiyetin tekrar Meclis-i Ziraate havalesi icab eder ferman devletlü inayetlü sultanım hazretlerininindir.

Fi 27 C sene 1259 (25 Temmuz 1843)

Merbuten tezkere hamişine muharrer cevab-ı âli müfadına nazaran fabrika-i mezburun Hoca Agop canibine ihalesine müsaade-i seniyye-i şahane şayan buyurulmuş olmağla mersum celb ve mecliste ifadesine tatbikan icabının müzakeresiyle mazbatasının tanzimine himmet buyrula

Maliye nazırı devletlü Paşa hazretlerinin işbu takrirlerine merbut Meclis-i Vâlâ'ya ita buyrulan Meclis-i Ziraat'ın mazbatası lede'l kiraat mazbata-i merkumede beyan ve ifade olun-

duğu üzre evvel emirde hamir ve nümune irsaliyle tahkik ve tedkik keyfiyetine dair mevad cümleten bunda ve muvafık-ı maslahat ve bade't tahkik menffati müstelzim olacağı tebeyyün eylediği halde saye-i maalvaye-i hazret-i mülûkânede bu makule fabrika (yırıtık) ihdas ve inşa-sıyla memâlik-i mahrusatü'l mesalik-i padişahide envai sarf ve sanayiin gün be gün ilerülmesi esbabının istihsal olunması menafi-i mülkiye ve muhassenat-ı adideyi mucib olacağı vareste-i kayd-ı işaret olduğuna mebni bermantuk-ı mazbata mevadd-ı mezkûrenin icra-yı iktizalarına himmet olunmak üzre husus-ı mezburun nazır-ı müşarünileyh hazretlerine havalesi Meclis-i Vâlâ'da tezekkür ve tensib kılındığı muhat-ı ilm-i âlileri buyruldukda emr ü ferman hazret-i min lehü'l emrindir

Fi 20 C sene 59 (18 Temmuz 1843)

III

Başbakanlık Osmanlı Arşivi,

Babiâli Evrak Odası Mektubi (BEO A. MKT), 19/51 (1260)/(1844)

Maruz-ı abd-i sadakatmakruzlarıdır ki

Malum-ı âli-i asafileri buyurulduğu üzere Düzoğlu Hoca Agob bendeleri marifetiyle inşasına müsaade-i seniyye buyurulan kağıd fabrikası hakkında imtiyazat-ı lazımeyi mutazammın mersumun kaleme alub ba takrir-i çâkeri akdemce bittakdim Meclis-i Vâlâ'ya verilmiş olan altı bendi şamil bir kıt'a layıhası üzerine zıkr olunan fabrikada imal ve fûruht olunacak kağıddan müddet-i malume inkızasına değin gümrük ve saire olarak bir güne rüsumat alınmaması sureti geçen gün Meclis-i Has'da söylenmiş olduğuna ve mezkûr fabrikada imal olunacak kağıdın hin-i ihracında tüccarca olan fiyatından itibar ile müddet-i imtiyazı münkazi oluncaya kadar bilcümle aklam ve hazain-i şahane taraflarından ol vechile alınub verilmek üzere kat-ı fiyat olunması dahi layıha-ı mezkûrenin dördüncü bendi bâlâsına Meclis-i Ziraatden yazılmış olan sürhde münderic ve mestur olarak gümrük maddesinin müzakerat-ı vakıası mucibince icrası takdirinde fiyat maddesinin ol vechile ifası canib-i hazine-i celileye hasarı müeddi bulunduğuna mebni mersum kulları nezd-i çâkeriye celb ile işbu fiyat maddesinin canib-i hazine-i celileye ve fabrika ashabı taraflarına bir güne ziyan ve mazarratı mucib olmak üzere suret-i tesviyesi lede't tezekkür mezkûr fabrikada imal ve ihrac ile aklam ve hazain-i şahane taraflarından alınacak kağıdın fiyatının her vaktin tüccarca olan fiyatına tevfikan ve kambiyo tatbikan zam ve tenzili caiz olmak ve nokta-ı mezkûr sürhde gösterildiği üzere ecnebi tüccarının bilasebeb yani kambiyo fiyatı tezayüd ve tenakus etmeksizin veyahud nevbenev ihdas ve icra olunmakda olan teshilat misillü kağıd imalinde yeniden bir kolaylık bulunmaksızın ancak mezkûr fabrikanın tatiliçün kağıdı dun baha ile verdikleri halde buraları bilettraf tedkik ve tahkik olunarak ecnebi tüccarının o makule zeminkârlıklarına havale-i sem'i itibar olunmamak ve fabrikanın bu makule avarızat ile sektedar olmamasına her bar nezaret ve dikkat kılınmak üzere tesviyesine karar verilmiş ve vakit ve icabına göre mezkûr fabrikada imal olunacak kağıd şayed bir müddet aklam-ı şahaneye kifayet etmediği halde tedarik ve itaşıçün canib-i fabrikaya icbar olunmayarak fakat ol vakit lüzumu olan kağıdın haricden tedarik olunması hususunu dahi mersum kulları niyaz eylemiş ve bu suret tabiat-ı hal ve maslahatdan

bulunmuş olmağla rehin-i tensib ve irade buyurulduğu halde hususat-ı muharrere layıha-ı merkumeye bu vechile zeyl ve ilave olunarak tesviyesi babında emr ü ferman hazret-i min lehül emrindir.

IV

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Dahiliye), 4546

Hakpa-yı maali-i ihtiva-yı daverilerine maruz-ı sâker-i keminelidir ki

Malum-ı übbetmelzum-ı safderaneleri buyrulduğu üzere medine-i İzmir'de Halkapınar nam mahalde inşa olunmakda olan kağıd fabrikasına lüzumu olan mahallerin tanzimi sırasında civarda kâin bir kâr-ı kadim duvarın hedmi lazımgelmiş olduğundan duvar-ı mezkûru hafr eylediklerinde taşdan yapılmış antika tabir olunur bir kız sureti zuhur eylemiş ve taife-i Rum ve Efrenciyenin bu makule atik suretlere derkâr olan itikad ve rağbetlerine mebni bu keyfiyet İzmir'de tevatür ve mücib-i güftüğü olmuş ise de suret-i mezkûr adeta mermerden olmayup hüsn-i suretle imal olunmuş bir tasvir idüğü ve lieclilmuayene bu defa sanduk derununa mevzuan İzmir mübayaacısı Hoca Avanesi bendleri vasıtasıyla Darbhane-i Âmire sarrafı Düzoğlu Agop kulları tarafına isal olunmuş olduğu beyanıyla ariza-ı kemteranem takdimine ictisar kılındığı muhat-ı ilm-i alemâra-yı rahimaneleri buyruldukda olbabda emr ü ferman hazret-i minlehülemdir.

Fu 3 Şaban sene 60 (18 Ağustos 1844)

Mehmed Hamdi (Mühür)

Maruz-ı abd-i sadakatmakrunlarıdır ki

Medine-i İzmir'de inşa olunmakda olan kağıd fabrikasına lüzumu olan mahallerin tesviyesi sırasında hedm olunan bir duvar mahalli hafr olunur iken taşdan yapılmış antika tabir olunur bir kız sureti zuhur etmiş ve suret-i mezkûre âdeta mermerden olmayub musanna bir tasvir olduğundan lieclilmuayene sanduk derununa mevzuan İzmir mübayaacısı vesatetiyle Darbhane-i Âmire sarrafı Düzoğlu Agob kulları tarafına gönderilmiş olduğu ifadesine dair İzmir muhassılı saadetlü Hamdi Bey bendeleri tarafından varid olan bir kıt'a şukka manzur-ı meal-i mevfur-ı asafaneleri buyrulmak üzere leffen takdim-i hâkpâ-yı sâmilere kılınmış olmağla emr ü ferman min lehülemdir.

Veliülhimema kerimüşşiyema devletlü inayetlü atufetlü übbenetlü efendim hazretleri

İzmir'de inşa olunmakda olan kağıd fabrikasına lüzumu bulunan mahallerin tesviyesi sırasında bir duvar mahalli harf olunurken iken taşdan masnu antika tabir olunur bir kız sureti çıkmış ve suret-i mezkûre musanna bir tasvir olduğundan lieclilmuayene sanduk derununa mevzuan İzmir mübayaacısı vesatetiyle Hoca Agop tarafına gönderilmiş olduğu ifade sine dair İzmir muhassılı saadetlü Hamdi Bey canibinden tevarüd eden bir kıt'a şukka Maliye Nazırı devletlü paşa hazretlerinin bir kıt'a tezkeresiyle beraber manzur-ı âli-i cenab-ı şehinşahi buyrulmak için savb-ı vâlâlarına ba's ve tesyir olunmuş olmağla suret-i mezkûrenin Darbhane-i Âmire veyahud Cebehanede hıfz etdirilmesi hususunda nevehile emr ü irade-i meal-i ifade-i hazret-i şehriyari müteallik ve şerefsudur buyrulur ise ana göre icra-yı iktizasına ibtidar ve muhassıl-ı mumailiye dahi cevabname tisyar olunacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim kılındı efendim

Maruz-ı çâker-i keminelidir ki

Enmilepira-yı ağraz olan iş bu tezkere-i sâmiye-i asafaneleriyle zikr olunan tezkere ve şukka manzur-ı şevketmevfur-ı hazret-i mülukâne buyrulmuş ve suret-i mezkûrenin zikr olunan Cebhanede hıfz etdirilmesi müteallik ve şerefsudur buyrulan emr ü irade-i seniyye-i hazret-i şahane iktiza-yı âlisinden bulunmuş ve mezkûr tezkere ve şukka yine savb-ı savabet-mâli-i âlilerine iade ve tısyar kılınmış olmağla olbabda emr ü ferman hazret-i veliyülemrindir.

V

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet İktisat, 329

Medine-i İzmir'de kâin kağıd fabrikası imalatından olan kağıdın lieclilfüruht gerek Asitane-i aliyyeye ve gerek memalik-i mahrusa-ı şahaneye hin-i irsalinde hiçbir mahalden resm-i gümrük ve rüsumat-ı saire mutalebe olunmaması fabrika-ı mezbure hakkında bâirade-i seniyye-i şahane müesses olan imtiyazat iktizasından ise de işbu hususdan malumatı olmamasıyla kağıd-ı mezburdan İzmir gümrükçüsü tarafından resm-i gümrük mutalebe olunmakta olduğu reh-ini ilm-i sâmilere buyruldukda bervech-i muharrer fabrika-ı mezbure imalatı olan kağıddan rüsumat-ı gümrük mutalebe olunmamak için gümrükçü-i mumaileyh kullarına hitaben taraf-ı nezaretpenahilerinden bir kıt'a emirname-i sâmilere tastiri babında emr ü ferman hazret-i min lehülemrindir.

İktizası ceride muhasebesinden

İşbu müzekkerenin fezleke-i meali Medine-i İzmir'de kâin kağıd fabrikası imalatından olan kağıdın lieclilfüruht gerek Asitane-i aliyye ve gerek memalik-i mahrusa-ı şahaneye hin-i irsalinde hiç bir mahalden resm-i gümrük ve rüsumat-ı saire mutalebe olunmaması fabrika-ı mezbure imtiyazatı iktizasından ise de işbu hususdan malumatı olmamak cihetile kağıd-ı mezburdan İzmir gümrükçüsü tarafından resm-i gümrük mutalebe olunmakta idüğü beyanıyla fabrika-ı mezbur imalatından olan kağıddan resm-i gümrük mutalebe olunmaması zımında gümrükçü-i mumaileyhe hitaben bir kıt'a tahrirat-ı nezaretpenahileri tastiri beyandan ibaret görünmüş ve fabrika-ı mezburun müddet-i imtiyazı olan on beş sene hitamına değin fabrika-ı mezkûrda imal olunacak kağıddan resm-i gümrük ve rüsumat-ı saire alınmaması Meclis-i Hasda tezekkür ve tensib kılınmış ve bu babda şerefsunûh ve sudur buyrulan irade-i seniyye mucibince fabrika-ı mezkûrun imtiyazatını şâmil Düzoğlu Hoca Agob kuluna verilmesi icab eden emr-i âlinin tastiri zımında evamir maliye kalemine ve sair icab eden mahallere başka başka ilmühaberler verilmiş olduğu kuyuddan istifade kılınmış olmağla bu suretde meali-i müzekkere ve şerefsunûh buyrulan irade-i seniyyeye nazaran fabrika-ı mezkûre imalatından olan kağıdın lieclilfüruht gerek Asitane-i aliyye ve gerek memalik-i mahrusa-ı hazret-i şahaneye hin-i irsalinde resm-i gümrük ve rüsumat-ı saire mutalebe olunmaması zımında canib-i nezaretpenahilerinden gümrükçü-i mumaileyhe tahrirat badettastir işbu müzekkerenin Ceride Muhasebesinden hıfzı rey-i müşirilerine menuttur ferman devletlü inayetlü sultanım hazretlerindir.

Fi 9 CA sene 1262 (5 Mayıs 1846)

Mucibince mektub badettahrir hıfz olub

Yazılmışdır Fi 16 CA sene 62 (18 Mayıs 1846)

VI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Mesail-i Mühimme), 630

Sıra numero 51

Düzoğlu Hoca Agop marifetile kumpanya vechile inşa olunmuş olan kağıd fabrikasının müddet-i imtiyaziyesine kadar kirpaspore ve saireden resm-i gümrük alınmamasına dair

Seniyyü'l himema devletlû inayetlû atufetlû efendim hazretleri

Malum-ı âli buyurulduğu ve mahasin-i asriye-i hazret-i padişahîden bulunduğu üzere Düzoğlu Hoca Agop marifetile bairade-i seniyye İzmir'de kumpanya vechile inşa olunmuş olan kağıd fabrikasının müddet-i imtiyaziyesi hitamına değin imal olunacak kağıd ile imalata muktezi edevatdan resm-i gümrük ve rûsumat-ı saire mütalebe olunmaması babında emr-i âli isdar ve itâ olunmuş ise de emr-i âli-i mezkûrde imal olunacak kağıd ile imalata muktezi kirpaspore zikr ve beyan ve muteziyat-ı sairesi tasrih ve ityan olunmuş ve bunun suret-i imtiyaziyesinden olarak rûsumat-ı mezburenin mütalebe olunmaması tahrirat-ı lazime ile İzmir muhassılı tarafına ve sair icab edenlere bildirilüb fakat tahrirat-ı mezkûrenin tebeddül vukû'unda te'kidi lazım geleceği cihetle külfeti mucib ve bu dahi fabrika-ı mezkûr usûlüne sekteyi müstevcib olacağı bedihatdan bulunmuş idüğüne binaen mezkûr fabrika için celb olunan ve badezin celbi lazımgelen kirpaspore ve edevat-ı saireden ve imal ve ihrac kılınacak kağıddan müddet-i imtiyaziyeye-i merkumenin hitamına değin bir mahalde resm-i gümrük ve sair rûsumat mütalebe ve ahz olunmaması babında bir kıt'a emr-i âli isdar ve itâsı hususu mumaileyh Hoca Agop tarafından baarz-ı hal istida ve keyfiyet ticaret nazırı paşa hazretlerine ledelhavale bu maddeye dair olan ilm ü haber kaydında zikr olunan müddet-i imtiyaziyenin hitamına kadar mezkûr fabrikada imal olunacak kağıd ve muktezi olan kirpasporeden resm-i gümrük ve saire mutalebe olunmaması musarrah olarak fakat makine ve edevat-ı saireden gümrük resmi alınub alınmamasına dair bir gûna sarahat görülememiş ve sâye-i şevketvâye-i hazret-i mülükânede şu madde-i nafia dahi kuvveden fiile getirülerek bu misüllü imalat-ı dahiliyenin ilerülemesi emrinde teshilat-ı lazime ve müsadaat-ı mümkünenin icrası ise icab-ı maslahatdan bulunmuş ve mukaddemâ imtiyazat-ı adideyi şamil ol suretle emr-i âli verilmiş olmasına nazaran anda münderic şeraite ilaveten marrüzzikr makina edevatından dahi resm-i gümrük mutalebe ve ahz olunmaması zımnında tebdilen bir kıt'a emr-i âli isdar ve itâsı re'ye menut idüğü nazır-ı müşarünileyh hazretleri canibinden arz-ı hal-i mezkûr bâlasına yazılan ilam müfадından istinba kılınmış ve suret-i istida yolunda ve Rabbimiz taala ve takaddese hazretleri ömür ve ikbal ve şevket-i cenab-ı cihanbaniyi müzadad buyursun böyle menafi-i mülkiyeyi mucib mevadd-ı hayriyye hakkında teshilat-ı lazimenin icrası muvafık-ı hal olarak bu babda deriğ-i lutf ve müsaade buyrulmadığı dahi derkâr olmakdan naşi ol vechile tesviye-i muktezası münasib gibi görünüb manzur-ı âli-i cenab-ı mülükâne buyrulmak için arz-ı hal-i mezkûr seviyyül vâlâlarına gönderilmiş olmağla muvafık-ı emr ü irade-i meali-i ifade-i hazret-i şehriyari buyrulur ise bervech-i istida ve ilam icra-yı iktizasına ibtidar olunacağı beyanıyla tezkere-i senaverî terkim kılındı efendim Fi 17 S (Safer) sene 63/4 Şubat 1847

Maruz-ı çaker-i musadakat küsterleridir ki

Enmile-i pira-yı tekrim olan işbu tezkere-i seniyye-i âsafaneleriyle zikr olunan arz-ı hal manzur-ı âli-i cenab-ı mülükâne buyrulmuş ve vâkıa suret-i istida yolunda olub Rabbimiz taala

tekaddese hazretleri ömür ve ikbal ve şevket-i cenab-ı cihanbaniyi müzded buyursun Böyle menafii mülkiyeyi mucib mevadd-ı hayriye hakkında teshilat-ı lâzımenin icrası muvafık-ı hal olarak bu babda diriğ-i lutf ve müsaade buyrulmadığı dahi derkâr olmakdan naşi ol vechile tesviye-i muktezası münasib görülmüş olmasıyla iş'ar ve istizan buyrulduğu üzere icra-yı iktizasına ibtidar olunması müteallık ve şerefsudur buyrulan emr ü irade-i meali ifade-i hazret-i şehriyari icab-ı âlisinden buyrulmuş ve mezkûr arz-ı hal yine taraf-ı sadaretpenahilerine iade kılmış olduğu muhat-ı ilm-i âli-i âsafileri buyruldukda ol babda emr ü ferman hazret-i minlehül emrindir.

21 Safer 63
(8 Şubat 1847)

VII

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, A. MKT. 74/5 A

Seniyyühimema kerimüşşiyema devletlü inayetlü atufetlü efendim hazretleri

Fransa tebaasından Gilbar (ابلک) nam tacirin bilimal takdim eylediği üç nev'i kağıdın mübayaası istida ve nümunesi dahi takdim ve ita olunduğundan badelmuayene Meclis-i Vâlâ'ya ledelita mezkûr nümunelerin tasrih olunan fiyatlarına nazaran mübayaaya ve iştirasında menfaat var mıdır kullanılır şey midir lazımgelenler ile kağıdçıbaşı tarafından tahkik olunarak ana göre icabına bakılmak üzere olbabda olan rey ve mütalaa-i behiyelerinin istifsarı iktiza edeceği Meclis-i Vâlâ'dan ifade olunarak mezkûr nümuneler manzûr-ı âlileri buyurulmak üzere leffen irsal-i savb-ı devletleri kılınmış olmağla olvehile tahkikat-ı lazıminenin icrasıyla keyfiyetin iş'arı mütevakkıf-ı himem-i behiyeleridir. Fi gurre-i RA 63 (17 Şubat 1847)

Hakpâ-yı âli-i vekâletpenahilerine maruz-ı abd-i sadakatmafruzlarıdır ki Mufad-ı fermanname-i sami-i sadaret penahleri malum-ı çâkeri olmuş ve mersul kağıdlar muayene ve keyfiyet lazımgelenlerden tahkik olundukda kırılıb ve yazu çıkması cihetiyle hazinece istemale elvermeyeceğinden başka bitterkim matviyyen maruz-ı huzur-ı mealinesur-ı vekâletpenahileri kılınan pusula nâtuk olduğu üzere bahaları dahi kağıdçıbaşı-ı mumailayh kullarından alınmakta olan kağıdların fiyatından ziyade görünmüş ve saye-i kudretvaye-i hazret-i şahane İzmirden ihdas ve inşa olunan kağıd fabrikası mamulatının işbu kağıdlarından âlâ olduğu ve bundan böyle mezkûr fabrika ilerüleyüb imalatı tekessür buldukça muktezi kağıdın oradan mübayaası her vechile muhassenatı mucib olacağı bedihi bulunmuş ve suret-i hale nazaran tesviye-i icabı mütevakkıf-ı emr ü irade-i aliyye-i âsâfaneleri olarak mezkûr kağıdlar yine leffen iade ve takdim-i hakpâ-yı samileri kılınmış olmağın olbabda emr ü ferman hazret-i min lehüleminindir. Fi 11 RA 63 (27 Şubat 1847).

VIII

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579

Tıbk-ı aslihi'l emri'l âli

Ömer Hüsameddin el-vekil-i teftiş-i umuri'l efkâf

Suret-i ferman-ı âlişandır

İftiharü'l emacid ve'l ekârim camiü'l mahamid ve'l mekârim el-muhtass bimezid-i inayeti'l meliki'd daim dergah-ı muallam kapucubaşlarından İzmir muhassılı Abdülkadir dame mecdühu ve akzâ kuzatü'l müslimin evlâ vülatü'l muvahhidin ma'denü'l fazl ve'l yakın râfi-i ilâmi'ş şerife ve'd din varis-i ulûmi'l enbiya ve'l mürselin el-muhtass bimezid-i inayeti'l muin Mevlana İzmir kadısı zidet fazailühü ve mefahirü'l emasil ve'l akran aza-yı meclis ve vücuh-ı memleket zide kadrehum tevki-i refi-i hümayun vasıl olıcak malum ola ki mukteza-yı irade-i seniyye-i mülükânem üzere Düzoğlu Agob ile rüfekasının kendü bedenlerinden olarak İzmir'de kumpanya vechile inşa edecekleri kağıd fabrikasına dair tarafından takdim olunup

Meclis-i Ziraatde tedkikat-ı lazimesi icra kılınan lahiya mucibince fabrika-ı mezbura on beş sene müddet-i imtiyaz verilerek müddet-i mezkûre hitamına değin Memalik-i mahrusa-ı şahanemde kağıd ve mukavva imal ve kirpaspare tathir ile ahar fabrika inşasıçün kimesneye ruhsat verilmemesi ve fabrika-i mezkûre için bilmübayaa cem' ve nakl olunacak kirpaspare ve hırdavatdan hiç bir mahalde resm-i gümrük ve saire mutalebe olunmaması ve müddet-i mezkûre inkızasından sonra zikr olunan fabrika maa edevat yine kendü malları olacağından ol vaktin iktizasına göre gümrük ve saire misillü rüsumat-ı icabiyesinin tesviyesine bakılması ve Tersane-i Âmirende işe yaramayan yelken bezi ve halat misillü hırdavatlar ile hastahane ve kışlalarda teraküm eden kirpaspareler fiyat-ı layıka ve münasibe ile mezkûr fabrika tarafına verilüb mahall-i saireye verilmemesi ve Darbhane-i Âmireme merbut ütücü tabir olunur esnafın bilmübayaa Darbhane-i Âmireme getürdükleri telli ve tırtullı ve pullu eşya ve parçalardan maada her cins kirpaspare müddet-i mezkûre hitamına değin fabrika-ı mezkûr tarafından tayin olunacak adamlar marifetiyle mübayaa olunarak Darbhane-i Âmirem nizamını halelden vikayeten fabrika-ı mezkûr tarafından tezkere verilmedikçe kirpaspare mübayaasıçün İhtisab Nezareti tarafından kimesneye tezkere ita olunmayub kirpaspare işıra ve cem'ine memur olanlara hiç bir taraftan müdahale kılınmaması ve fabrika-ı mezkûrede imal olunacak kağıd istimale salih olduğu halde Bab-ı âlişanım ve hıızain ve aklam-ı şahanemle bendegân-ı saltanat-ı seniyyem nezdinde mezkûr fabrikanın kağıdından maada kağıd istimali tecviz olunmaması ve fabrika-ı mezkûrda istihdam olunacak amele hakkında bir gûna iltimas vuku'unda kabul olunmayub fakat amele hususu büsbütün müste'menâna hasır olunmayarak icabına göre çend nefer çarhçı ve ustabaşlarından maadası tebaa-ı devlet-i aliyyemden istihdam olunması ve fabrika-ı mezkûrda imal ve ihrac ile aklam ve hıızain-i şahanem caniblerinden alınacak kağıd fiyatının tüccarca olan fiyatına tevfiikan ve kambiyo tatbikan zam ve tenzili caiz olması ve fakat ecnebi tüccarının bilasebeb yani kambiyo tezayüd ve tenakus etmeksizin ve kağıd imalinde yeniden bir kolaylık bulunmaksızın mezkûr fabrikanın tatiliçün kağıdı dun baha ile verdikleri halde buraları biletraf tedkik olunarak tüccar-ı merkumenin zeminkârlıklarına havale-i sem'i itibar olunmaması ve bâlâda muharrer olan beş sene müddet hitamına değin fabrika-ı mezkûrda imal olunacak kağıddan dahi gümrük ve rüsumat-ı saire talep olunmayub fabrika-i mezkûreye bu makule avarızat ile sekte iras eylememesine her bâr nezaret ve dikkat kılınması ve şayed imalatı bir müddet kifayet etmez ise hıızain-i şahanem ve saire için lüzumu olan evrakın muvakkaten haricden tedariki caiz olması babında emr-i şerifim isdar olunmuş ise de emr-i âli-i mezkûrda imal olunacak kağıd ile imalata muktezi kirpaspare zikr ve beyan ve mukteziyat-ı sairesi tasrih ve ibnan olunmamış ve bu dahi fabrika-ı mezkûr usulüne sekte irasını müstevcib olacağı bedihiyatdan bulunmuş idüğüne binaen mezkûr fabrika için celb olunan ve ba'd ez in celbi lazımgelen kirpaspare ve edevat-ı saireden ve imal ve ihrac kılınacak kağıddan müddet-i imtiyaziye-i merkumenin hitamına değin bir mahalde resmi-i gümrük ve sair rüsumat mutalebe ve ahz olunmaması babında bir kıt'a emr-i âlişanım isdar ve itası hususu mumaileyh Agob tarafından istida olunmasıyla keyfiyet vükelâ-yı feham-ı saltanat-ı seniyyemden hâlâ Ticaret Nazırı düstur-ı mükerrem müşir-i mufahham nizamü'l âlem müşir-i hamiyetsemirim Hasan Rıza Paşa edamallahu teala iclalehuya lede'l havale bu maddeye dair olan ilm ü haber kaydında zikr olunan müddet-i imtiyaziyenin istifasına kadar mezkûr fabrikada imal olunacak kağıddan muktezi olan kirpaspareden resmi-i gümrük ve saire mutalebe olunmaması musarrah olarak fakat makine ve edevat-ı saireden gümrük resmi alınub alınmamasına dair bir gûna sarahat görülememiş ve bu misillü imalat-ı dahiliyenin ilerülemesi emrinde teshilat-ı lazıme ve müsaadat-ı mümküne icrası ise icab-ı maslahatdan bulunmuş ve mukaddema imtiyazat-ı adideyi şamil ol suretle emr-i âlişanım tasdir kılınmış olmasına nazaran anda münderic şeraite ilaveten makine ve edevatından dahi resmi-i gümrük

mutalebe ve ahz olunmaması zımnında tebdilen bir kıt'a emr-i âlişanım isdarı lazımgeleceği nazır-ı müşarünileyh tarafından ilam kılınmış olduğundan keyfiyet hakpa-yı hümayun-ı şahane menden lede'l istizan ol vechile icra-yı iktizası hususuna irade-i seniyye-i mülukânem taallukuyla olbabda emr-i hümayun-ı şevketmakrun-ı şahane şerefriz-i sunûh ve sudûr eylemiş ve mucibince Ceride Muhasebesine kayd ile lazım gelen mahallere ilmuhaberleri ita kılınmış olmağla fabrika-ı mezkûrun müddet-i imtiyaziyesi hitamına değin fabrikada imal olunacak kağıd ve muktezi kirpaspreden resm-i gümrük ve saire mutalebe olunmamak üzere imtiyazat-ı adideyi şamil mukaddema tasdir olunan emr-i âli-i mezkûrda münderic şeraite ilaveten makine ve edevatından dahi resm-i gümrük mutalebe ve ahz olunmaması babında siz ki muhassıl ve mevlana ve sair mumaiylehümsüz vech-i meşruh üzere amel ve harekete mezidi ihtimam ve dikkat eylemeniz fermanım olmağın tebdilen işbu emr-i celili'l kadrim isdar ve ita olunmuşdur imdi bâlâda beyan ve tafsil kılındığı ve imtiyazat-ı adideyi şamil mukaddema tasdir kılınan emr-i âlişanımda münderic şeraite ilaveten makine ve edevatından dahi resm-i gümrük mutalebe ve ahz olunmayarak nizam ve şerait-i mezkûrun ale'd devam düsturü'l amel tutulub hilafı vaz' ve halet vukua getirülmemesi hususuna kemaliyle takayyüd ve sarf-ı makderet eylemeniz babında emr-i âlişanım sadır olmuşdur buyurdum ki vusul buldukda bu babda vech-i meşruh üzere şerefyafte-i sudûr olan ferman-ı vacibi'l ittiba' ve lazımlü'l imtisalinin mazmun-ı itaatmakrunuyla amel ve hareket eyleyesiz şöyle bilesiz alamet-i şerife itimat kılasız sureti el-yevmü'l hadi aşer min şehri rebiülevvel sene selâse ve sittin ve mieteyn ve elf (27 Şubat 1847).

Bemakam-ı Kostantiniyye el-mahruse

IX

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Mesail-i Mühimme), 641

Atufetlu efendim hazretleri

Saye-i şevketvaye-i hazret-i şahanede reside-i hitam olan İzmir kağıt fabrikası mahsulü olmak üzere perderpey gelmekle olan ecnas-ı kağıt Mahmutpaşa başında bir dükkân küşadıyla derununa vaz' olunmuş ve fabrika-ı mezkûrun nizamı vechile gerek hazain-i şahaneyeye muktezi ve gerek sair bendegâna lüzumu olan kağıdın ahar hiç bir mahalden mübayaa olunmayarak dükkân-ı mezburdan alınması hususu herkesin malumu olmak üzere Takvim-i Vekayi'e derc ile ilan kılınması Düzoğlu canibinden batakrir inha ve iş'ar olunmuş ve lieclil mütalaa Meclis-i Vâlâya verilerek olbabda kaleme alınan bir kıt'a mazbatada fabrika-i mezkûr muhassenat-ı asriyeden ve imalatı dahi mahsulat-ı dahiliyeden olarak revaç ve iştiharı esbabının istihsaline bakılması lazımeden olmakdan naşi teyemmünen derhal muharrerat-ı vakıanın imalat-ı cedide kağıtlarına yazılmak üzere sipariş ve mübaşeret olunup şu kadar ki herkesin ahar mahalden kağıt mübayaa eylemelerinin men'i uyamayacağından fakat Bab-ı âli ve Bab-ı seraskeri ve hazain-i şahanede mevcut aklamda badema bu kağıtların kullanılması ve taşraca muktezi görünen kağıdın dahi mahsulat-ı mezkûreden alınmak üzere icab edenlere tenbih kılınması ve teferruatının dahi icrası tezekkür olunduğu iş'ar ve beyan kılınmış ve manzur-ı âli-i hazret-i cihandari buyurulmak için salifülbeyan mazbata ve takrir arz ve takdim olunmuş olmağla bermuceb-i mazbata icra-yı muktezası hakkında her ne vechile emr ü irade-

i isabetsade-i hazret-i padişahi müteallık şerefsudur buyurulur ise mantuk-ı celili icrasına mü-savaat olunacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim kılındı efendim. Fi 3 M sene 64/11 Aralık 1847.

Maruz-ı çaker-i keminelere ki

Enmile ârâ-yı ibcal olan işbu tezkere-i samiye-i âsafaneleriyle zikrolunan mazbata ve takrir meşmul-i enzâr-ı meali âsar-ı hazret-i şahane buyurulmuşdur. Vakıta herkesin ahar mahalden kağıt mübayya eylemelerinin men'i uyamayacağından ber minval-i muharrer Bab-ı âli ve Bab-ı seraskeri ve hazain-i şahanede mevcut aklamda badema mezkûr kağıtların kullanılması ve taşraca muktezi olan kağıdın dahi mahsulat-ı merkumeden alınmak üzere icab edenlere tenbih kılınması yolunda görünmüş olmasıyla olvechile icra-yı iktizası müteallık ve şerefsunuh buyurulan irade-i seniyye-i cenab-ı mülûkane icab-ı âlisinden bulunmuş ve mezkûr mazbata ve takrir savb-ı sami-i asafanelerine iade ve tisyar kılınmış olmağla ol babda emr ü ferman hazret-i veliyül emrindir.

6 Muharrem 64/14 Aralık 1847

X

*Başbakanlık Osmanlı Arşivi,
BEO (Sadaret Evrakı) Divan-ı Humayun A.DVN 53/64 (1265)/1848-49*

Arzihal yazmak için evrakdır
Kıymet gurus 1

Maruz-ı çâker-i keminelere ki

Ba irade-i seniyye-i şahane Medine-i İzmir'de inşa olunmuş olan kağıd fabrikası lazimesiçün bilcümle asakir-i şahane kışlaları ve hastahaneler ve elbise anbarlarında müterakim olan köhne gömlek ve yekek ve bezden pantolon ve penbe ve yün çorab ve buna mümasil kâffe-i kirpasparenin fabrika-ı mezkûre tarafından tayin kılınacak kullarına tediye olunması emr ü irade-i seniyye muktezasından olacağına ve işbu sene-i mübarekede asakir-i mezburenin elbiseleri tecdid olunmuş ise de köhneleri elhaletü hazihi fabrika-ı mezbure canibine verilmediğine binaen bermuceb-i irade-i seniyye asakir-i mezkûrenin terk eyledikleri köhne eşya-yı mezkûrenin icab eden bahasıyla fabrika-ı mezkûre tarafından tayin ve irsal olunacak kimesneye ita ve teslim olunmak üzere memuru tarafına tenbih-i himmet buyurulmaları için işbu arzihal-i bendegânemin devletlü serasker paşa hazretlerine havalesi babında emr ü ferman hazret-i min lehül emrindir.

Bende
Düzoğlu Agob

XI

*Başbakanlık Osmanlı Arşivi,
Babaâli Evrak Odası Mektubi (BEO A.MKT), 133/54*

Fi 6 Receb sene 64 (8 Haziran 1848)

Gönderildi

Maliye Nazırı paşa hazretlerine

Senedat-ı şer'iyeye için İzmir fabrikasında imal olunan kağıdın vüruduna kadar mübayaaya olunmuş olan evrak yetişmeyeceğinden biraz kağıd daha mübayaasına lüzum görüldüğü Takvimhane-i Âmire Nazırı saadetlü beyefendi hazretleri tarafından ba tezkere ifade olunduğu beyanıyla bu hususa dair takdim olunan takrir-i vâlâları ile birleştirilerek icra-yı icabı istizana dair tezkere-i devletleri Meclis-i Vâlâya verilüb geçenlerde Takvimhane için bir miktar kağıd celb ile fabrika evrakının istimalinden dolayı yedinde kalarak mazruriyet arz eden Yahudinin vâki olan istirhamına ve fiyat-ı malumesinden birazının tenziliyle mübayaasına razı olduğuna mebni fabrikadan gelecek kağıdların sarfına hanel getirilmeyerek icabına göre sarf olunmak ve gayr-i ez tenzilat esmanı ceste ceste verilmek üzere yedinde kalan mezkûr kağıdların Takvimhane-i Âmire için mübayaaya olunması geçende Meclis-i Vâlâda tezekkür ve dermeyan ve icabı icra olunmasıyla bu defa mübayaasına lüzum gösterilen evrak mersumun yedinde olanlardan başka olduğu ve bunun sarfına kadar fabrikadan kağıd gelmediği takdirde yine fabrika kağıdlarının sarfına hanel getirilmemek üzere maslahatı tatilden vikayeten lüzumu miktar kağıdın mahall-i mezkûr için mübayaası tabiat-ı maslahatdan bulunduğundan icra-yı icabı tensib olmağla ol vechile icabının icrası hususuna himmet buyurular deyu ferman-ı âli

XII

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 8268

Maliye Nezaret-i celilesinin Meclis-i Vâlâya ita buyurulan bir kıt'a takririnde beyan ve istizan kılındığı vechle evrak-ı sahiha tab'i için mevcut kağıd kalmamış olduğundan şimdilik Takvimhane-i Âmire için mübayaasına lüzum görünen ikibin beşyüz top arslan ve beşyüz top dahi üç takyeli kağıdın mahall-i saireden alınmasında bazı mertebe-i ehveniyet görünmüş ise de bu suret İzmir fabrikasının tatilini mucib olacağı cihetle lüzumu olan kağıdın fiyat-ı cariyesi üzre fabrika-ı mezkûr imalatından mübayaaya ve istimal olunması mukteza-yı irade-i seniyye-i cenab-ı padişahîden bulunmuş olmasıyla olvechle icabının icrası ve fakat şimdilerde fabrika-ı mezkûr imalatı bir az uygunsuzca olduğundan badezin düzgün ve istimale elverişli olmasına dikkat ve ihtimam kılınmak üzere tenbihat-ı icabiyenin ifası hususlarının nezaret-i müşarünileyhaya havalesi Meclis-i Vâlâda tezekkür kılınmış ise de olbabda nevehle irade-i seniyye-i vekâletpenahileri müteallik şerefsudur buyurulur ise ana göre icra-yı muktezası baında emr ü ferman hazret-i min lehüleminidir.

Fi 11 Cemaziyelahire sene 68 (2 Nisan 1852)

Mustafa	Ahmed Bey Namizac	Mehmed Muhtar	Mümtaz	Şeki Mehmed
Tahsin Bey Bulunamadı	Mehmed Arif	Salih Paşa Diğer memuriyetinde	Yusuf Kâmil	Süleyman
Ali Galib	Mustafa Naili	Edhem Efendi Komisyondadır	Esseyid Mehmed Nail	
Esseyid Hüseyin Muhsin		Esseyid Mehmed Cemaleddin		

Atufetlü efendim hazretleri

Meclis-i Vâlânın Maliye Nezaret-i celilesinin takrihiyle beraber manzur-ı mealimevfur-ı cenab-ı padişahî buyrulmak için takdim kılınan mazbatası müfaddından müsteban olduğu vechle evrak-ı sahiha tab'ı için mevcut kağıd olmaması cihetiyle şimdilik Takvimhane-i Âmire için mübayaasına lüzum görünen iki binbeşyüz top arslan ve beşyüz top dahi takyeli kağıdın eğerci mahall-i saireden alınmasında ehveniyet görünmüş ise de haricden mübayaası İzmir fabrikasının tatilini badi olacağından ve şimdilerde fabrika-ı mezkûr imalatı bir az uygunsuz olduğuna mebni badezin düzgün ve istimale elverişli olmasına dikkat ve ihtimam olunmak üzere tenbihat-ı icabiyenin ifası ve mezkûr kağıdların fiyat-ı cariyesi vechle fabrika-ı mezkûrdan alınması hususlarının Nezaret-i müşarünileyhaya havalesi tezekkür olunmuş ise de olbabda her nevecle emr ü ferman-ı cenab-ı cihanbani müteallik ve şerefsudur buyrulur ise mantuk-ı celili üzere hareket olunacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim kılındı efendim.

Fi 6 Receb sene 68 (26 Nisan 1852)

Maruz-ı çâker-i keminelidir ki

Hamepira-yı tazim olan işbu tezkere-i sâmiye-i asafaneleriyle zikr olunan mazbata ve takrir manzur-ı âli-i hazret-i padişahi buyrulmuş ve tezekkür ve istizan buyrulduğu vechle fabrika-ı mezkûr imalatının badezin düzgün ve istimale elverişli olmasına dikkat ve ihtimam olunmak üzere tenbihat-ı icabiyenin ifası ve mezkûr kağıdların fiyat-ı cariyesi vechle fabrika-ı mezkûrdan alınması hususlarının nezaret-i müşarünileyhaya havalesi müteallik ve şerefsudur buyrulan emr ü irade-i seniyye-i hazret-i padişahî icab-ı celilinden olarak marrülbeyan mazbata ve takrir yine taraf-ı âli-i asafilerine iade kılınmış olmağla olbabda emr ü ferman hazret-i veliyülemrindir.

Fi 7 Receb sene 68 (27 Nisan 1852)

XIII

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579

Bin sekiz yüz otuz üç senesi kânunusanisinin yirmisi tarihiyle müverrahan Dersaadet'de mukim Amerika Sefareti kançılıyası tarafından verilen ve kançılarının yerine Amerika maslahatgüzarı Mösyo Brado'nun imzasıyla mümza olan bir kıt'a şehadetnamenin tercümesidir.

Memalik-i Müctemia-ı Amerika'da kirpasparenin bahaları âtilbeyan fiyat üzere olduğunu yani beyaz kirpasparenin İstanbul kantarı ile beher kantarı yüz elli beş guraşa ve renkli kirpasparenin yine İstanbul kantarı ile beher kantarı yüz dört guraşa furuht olduğunu ve

kezâlik mezkûr bez parelerinin beher kantarının masarîfî resm-i gümrüğü ve nakliyesiyle beraber altmış guruşa kadar baliğ olduğunu musaddık işbu memhur ve mümza şehadetname ita olunmuştur.

İzmir'de mukim Amerika konsolusu Mösyö Ofli tarafından 1852 senesi teşrinisanisinin beşi tarihiyle müverrahan ita olunan bir kıt'a şehadetnamenin tercümesidir.

Mösyö Fişer'in iltimasına binaen muharrir-i imza İzmir'de mukim Memalik-i Müctemialı Amerika konsolusu İzmir'de mukim tüccardan Mösyö Deloş nam kimesne ile şürekasının şehri mezburdan ekseriya mikdarı külli kirpaspareyi sefaine vaz' ile Nevyork şehrine irsal etmekde olduklarını tasdikan işbu memhur ve mümza şehadetnameyi ita etmiştir.

XIV

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579

Maruz-ı çâker-i kenimeleridir ki

Anadolu ve Rumeli eyaletlerinin havi oldukları kaza ve kurada her bar teraküm edegelen paçavra bezleri ba ferman-ı âli on beş sene imtiyazile İzmir'de vâki' kağıd fabrikası lazımesiçün bilabedel tahsis buyurulmuş ise de derc ve iddihar olunan bezlerin pek cüz'isi fabrika-ı mezkûr imalatına maa ziyade-i kâfi ve vafi olub külliye'lü fazlası fabrikatör tarafından talibine fûruht ve Avrupa canibine sevk ve irsal olunmakda ve bundan hasıl olan temettuat şunun bunun yedinde kalub hazinece bir faide hasıl olmamakda olduğundan fabrika-i mezkûr imtiyazına aslen halel gelmeyerek yani topladığım paçavradan imalatına lüzumu kadarı bir fiyat-ı münasibeye rabtile bilakusur fabrika-ı mezkûra verilmek şartıyla memalik-i mahrusa-i şahanede bilcümle husule gelen paçavra ve sair yünden mamul her nev' paçavraların devşiriciliği maktu'a rabt ve uhde-i acizâneme ihale birle rayiciyle taraf-ı çâkerânemden fûruht olunmak üzere senevi yüz yirmi bin guruş bedel ile maktu'an deruhdesine kulları talib olmuş ve ol vechile vuku'bulan istida-yı acizânem üzerine keyfiyet Meclis-i Muhasebede bittezekkür her ne sebeble ise bu babda nef-i hazine yokdur denilerek makam-ı nezarete ba mazbata inha olduğunu istihbar eylemiş isem de çünkü mezkûr paçavralar fabrikatör tarafından bilabedel cem' ve iddihar ve fazlası akçe ile ahara fûruht olunarak esmanı hazineye verilmeyerek şunda bunda kaldığından nerelerinin bedel-i senevi olarak irae ve itasına müteahhid olduğum yüz yirmi bin guruş canib-i hazineye sarf-ı menfaat olduğu müsbet bulunduğu halde işbu istida-yı çâkerânemde hazineye bir güne nef' olmadı denilmesinde kulları âciz kaldığım ecilden merahim-i aliye-i vekâletpenahilerinden mercudur ki husus-ı mezkûra dair hıfz olunan evrakın hazine-i celile-i mezkûreden celbi bu babda nef-i hazine kaziyyesi hasıl olduğu tebeyün eylediği halde bedel-i mezkûre ile beş senelik olmak üzere zikr olunan devşiricilik mukataasının icra-yı ihalesi hususunun Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyyeye havalesine müsaade-i aliye-i hazret-i sadaretpenahileri erzan buyurulması babında ve kâffe-i halde emr ü ferman hazret-i min lehü'l emrindir.

Bende-i Sarraf Yagob kulları

XV

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579

Arayıcı esnafının İzmir kağıd fabrikasıçün cem' eyledikleri kirpaspare fazlasının ahara fûruht olunmasına dair Yasef nam Yahudi tarafından vukubulan müdahalenin men'i istidasına mütedair takdim eyledikleri arz-ı halleri baferman-ı âli Ticaret Nezaret-i behiyesine bilhavale mersum ile esnaf-ı merkume celb ve sual olunarak Dersaadet ve bilad-i selasede toplayub cem' eyledikleri kirpasparenin beher kıyyesini on dörder paraya mersum Yasef'e vermekde ve zuhur eden fazla fabrika tarafından ziyade baha ile diyar-ı ecnebiye gönderilmekde olduğundan bu madde haklarında müstelzim-i gadr ve hasar olduğu cihetle fabrika-ı mezkûrun idaresine kâfi kirpasparenin fiyat-ı mukarreresiyle yine mersuma verilmesi ve maadasının da fukaradan olduklarından ve emr-i intiaşları buna mühasır bulunduğundan kendüleri fûruht eylemelerine müsaade buyrulması esnaf-ı merkume tarafından ifade ve beyan ve hattâ bu sene fabrikadan ne mikdar fazla satılmış ise istenildiği halde defteriyle beraber mazbatasının celbine muktedir buldukları isbat olunmuş ve bunun üzerine mersum Yasef dahi fabrika-ı mezkûrun on beş sene müddet-i imtiyazı münkaziye oluncaya kadar müddet-i mezkûre zarfında Tersane-i Âmirede işe yaramayan yelken bezi ve halat misillü hırdavatlar ile hastahane ve kışlalarda teraküm eden kirpaspareler fiyat-ı layık ve münasibe ile fabrika-ı mezkûr tarafına verilüb mahall-i saireye verilmemesi ve her cins kirpaspare fabrika tarafından tezkere verilmedikçe kirpaspare mübayaasıçün İhtisab Nezareti tarafından kimesneye tezkere ita olunmayub kirpaspare işira ve cem'ine memur olanlara bir tarafından müdahale kılınmaması zımmında tasvir buyrulan imtiyaz emr-i âlisini bilibraz mantuk-ı celili üzre işbu kirpaspare esnaf marifetiyle satdırılmayub ne mikdar şey hasıl olur ise rayic itibariyle bir cinsinin sekiz ve nev'-i diğerinin on dörder paraya mübayaasına mecbur olduğunu ve filhakika zikr olunan kirpasdan işe yarayacakları lüzumuna göre fabrikada sarf olunub kusuru ber minval-i muharrer birazı tarafından ve bir mikdarı fabrika canibinden ahara fûruht kılınmakda bulunduğunu tasdik etmiş olmasıyla fabrika-ı mezkûrun emr-i âlide muharrer nizam ve şeraitine ve esnaf-ı merkumenin istida ve ifadesine nazaran madalet-i seniyye icabınca bunlara pek de cebr sureti iraeisi tecviz olunamayacağı misillü istedikleri gibi âli fiyatla kabulü fabrikaya teklif olunmak veyahud ecnebi tüccarına fûruht eylemelerine müsaade kılınmak sıraları dahi bilahare enva'-ı hiyel ve mefasid karışmasına sebep vereceğinden ve memalik-i mahrusada kağıd imali gibi bir eser-i celilin arıza-ı sekteden vikayesi lazımeden bulunduğundan hem müesses olan nizama hâlel gelmemek ve hem de esnaf-ı merkumenin derkâr olan fakr-ı hallerine nazaran mamafih gadrndan vikaye kılınmak üzre fabrika-ı mezkûrun kemâfissabık idaresi zımmında lüzumu mikdar kirpasparenin fiyat-ı layıkıyla verilüb kusur işe yaramaz makulesinin bu tarafda veyahud mahallinde bittefrık kendülere terki gösterilmiş ise de bu iki suretin dahi icrası uyamayacağı fabrika müdürü tarafından ifade olunmuş ve bu halde zikr olunan iki cins kirpasparenin bir cinsine onar ve nev'-i diğerine on altışar para teklif olunmuş ise de bu dahi kabul olunmamak ve emr-i âli-i mezkûrda dahi fiyat maddesi tasrih kılınmamış olduğundan suver-i selaseden birinin icrası mümkün olamamasıyla beraber esnaf-ı merkume beyan-ı mağduriyet ve istirham eylemekde olduklarından icabının icrası ifadesine dair Meclis-i Nafiadan kaleme alınan müzekkere ile beraber evrak-ı saire Meclis-i Vâlâya ledelita imtiyaz şurutuna tatbikan keyfiyetin Meclis-i Muhasebede rüyetiyle suret-i kararının arz ve inha olunması zımmında evrak-ı mezkûre bâtezere-i samiye savb-ı nezaretpenahilerine bilirsal meclis-i mezkûra havale buyrulmuş ve fabrika-ı mezkûra lüzumu olan kirpaspareyi fiyatıyla verdikten sonra fazlasının harice satılmak üzre senevisi yüz yirmi bin guruş bedel ile uhdelerine ihalesi hususu

geçenlerde Yakob nam zimmi ve Yasef [nam] Yahudi taraflarından istida olunmuş ise de zikr olunan kirpaspare mübayaatı maddesinin fabrika-ı mezkûr canibinden tefrikiyle bervech-i inha mersumana ihalesi sureti fabrikanın teşviş-i umur ve tatil-i imalatını mucib olarak canib-i hazineye müstelzim-i menfaat olamayacağı anlaşıldığına binaen bimennihi teala fabrikanın müddet-i imtiyazı tekmilinde icabına bakılmak üzere şimdilik canib-i ahara ihalesinden sarf-ı nazarla mersumana cevap verilmek üzere ahd-ı karibde diğer mazbata-ı âcizanemiz takdim kılınmış idüğüne ve Nafia Meclisinin müzekkeresinde muharrer suver-i selaseden fiyat maddesinin imtiyaza dokunur yeri olmadığı misillü emr-i âli-i mezkûrda dahi gayr-i musarrah bulunmuş olmasına nazaran bu babda ne vechile emr ü irade-i aliyye müteallik buyrulur ise ana göre tesviyesi lazım geleceği tezekkür kılındığı malum-ı âlileri buyruldukda emr ü ferman hazret-i min lehülemdir.

Fi 20 Safer sene 69 (3 Aralık 1851)

Mehmed Hüsni	Esseyid Mahmud	Eşref Bey Bulunamadı	Tahsin	Hamdi Bey Bulunamadı
Mehmed Said	Veli Bey Gümrük komisyonunda bulunduğu	Seyyid Efendi Bulunamadı	Esseyid İbrahim	
Arif Efendi Bulunamadı	Şevki Efendi Bulunamadı	Nafi Efendi Komisyonda bulunduğu	Abdüllebib Mehmed	Kadri Bey Memuriyette bulunduğu
Rıfat Bey Bulunamadı	Şakir	Esseyid Mehmed Refet	Tevfik Bey Bulunamadı	

XVI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet (İktisat), 348

Takrir

22 CA sene (3 Mart 1853)

Bab-ı âli ve Maliye ve Ticarethane ve Defterhane-i Âmirede umur-ı mühimme sebt ve tah-riri için altmış sekiz senesi kânun-ı evveli ibtidasından şubatı gayetine kadar üç mah zarfında marifetile bâbuyruldu ve senedat-ı makbuza İzmir fabrikası imalatından olarak ita olunmuş olan ecnas-ı kağıd ile mühimmat-ı saire bahasının maliye hazine-i celilesinden itası hususu Kağıdcıbaşı Hasan Efendi kulları tarafından bâarzıhal istida olunmuş ve masarıfat muhasebesinden hesap etdirildikde müddet-i merkume zarfında mahall-i merkumeye ita olunmuş olan mühimmat-ı kırtasiyenin bahası yetmiş iki bin altıyüz on beş guruş on paraya baliğ olarak meblağ-ı mezburun bersabık sene-i merkume müteferrika tertibinden olmak üzere hazine-i

merkumeden itası için suretinin tahriri menut-ı rey-i âli idüğü muhasebe-i merkumeden mahrec derkenarda gösterilmiş olmağla bervech-i tesviyesi muvafık-ı emr ü irade-i aliyye-i sadaretpenahileri buyrulduğı halde icra-yı muktezasına ibtidar olunacağı muhat...

Fi 28 CA 69 (9 Mart 1853)

XVII

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579

Arayıcı esnafı tarafından İzmir kağıd fabrikasıçün cem' eyledikleri kirpaspare fazlasının ahara fûruht olunmasına Yasef nam Yahudi tarafından vâki olan müdahalenin men'i istida olunmasına mebni Nafia Meclisinde bilrû'ye olbabda bitterkim tezkere-i samiye-i vekâletpenahileriyle savb-ı çâkeriye irsal buyurulan müzekkerede mersum Yasef yedinde bulunub ibraz eylediği imtiyaz emr-i şerifi mucibince işbu kirpaspare esnaf marifetiyle satdırılmayub ne mikdar şey hasıl olur ise rayic itibarıyla bir cinsinin sekiz ve nev'-i diğèrinin on dört paraya mübayaasına mecbur olacağını beyan etmesiyle bu babda hem müesses olan nizama halel gelmemek ve hem de esnaf-ı merkume gadrdan vikaye kılınmak üzere fabrika-ı mezkûra lüzumu mikdar kirpasparenin fiyat-ı laykasıyla verilüb kûsur işe yaramaz makulesinin bu tarafda veyahud mahallinde bittefrık kendülerine terki veyahud zikr olunan iki cins kirpasparenin bir cinsine onar ve nev'-i diğèrine on altışar para verilmesi suretleri teklif olunmuş ise de fabrika müdürü tarafından bu suretlere muvafakat olunmayub emr-i âli-i mezkûrda dahi fiyat maddesi musarrah olmadığı gösterilmiş ve suver-i mezkûreden fiyat maddesinin imtiyaza dokunur mahalli dahi bulunmamış olmasına nazaran bu babda ne vechile irade-i aliyye müteallik buyurulur ise olvechile tesviyesi lazımgelceğine dair Meclis-i Muhasebe-i Maliyeden kaleme alınan mazbata merbuten takdim kılınmış olmağın müfad-ı mazbataya nazaran emr ü ferman hazret-i min lehül'emrindir Fi 7 Receb sene 69 (16 Nisan 1853)

(Mühür)

Ahmet el Muhtar İsamî

XVIII

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579

Atufetlü efendim hazretleri

Sarrafi Yagob'un İzmir'de vâki kağıd fabrikası lazimesiçün devşirilen kirpaspareler devşiriciliği mukataasının malumül' mikdar bedel ve beş sene müddet ile uhdesine ihalesini müstedî takdim eylediği arazıhali Meclis-i Vâlâya lede'l ita buna dair olan evrak icabının icra ve ifadesi zimmında geçende savb-ı atufilerine gönderilmiş olmasıyla birleşdirilerek icabının icra ve iş'ar olunması tezekkür kılınmış ve mezkûr arzıhal leffen gönderilmiş olmağla ol vechile icabının icra ve ifadesi mütevakkıf-ı himem-i aliyyeleridir.

Fi 7 Receb sene 69 (16 Nisan 1853)

Maruz-ı çâker-i keminelidir ki

Enmile zib-i tevkir olan işbu fermanname-i sami-i vekâletpenahileri müfad-ı âlisiyle arzıhal-ı mezkûr müeddası rehin-i ikan-ı bendegânem olarak keyfiyet Meclis-i Muhasebe-i Maliyeye lede'l havale olbabda bitterkim ita kılınan müzakkere manzur-ı âli-i vekâletpenahileri buyurmak üzere arzıhal-i mezkûr ile beraber hakpa-yı âli-i asafânelerine takdim kılınmış olmağla müfad-ı müzakkereye nazaran emr ü ferman hazret-i min lehü'l emrindir.

Fi 17 Receb sene 69 (26 Nisan 1853)

XIX

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579

İzmir'de vâki kağıd fabrikası lazımesicün devşirilen kirpaspareler devşiriliciliği mukataasının malumül mikdar bedel ve beş sene müddet ile uhdesine ihalesini müstedî Sarraf Yagob'un takdim eylediği arzıhal-i Meclis-i Vâlâ'ya lede'l ita buna dair olan evrak icabının icra ve ifadesi zımnında geçende taraf-ı nezaretpenahilerine irsal buyurulmuş olduğundan birleştirilerek icabının icra ve iş'ar olunması tezekkür kılınarak arzıhal-i mezbur gönderilmiş idüğü beyan-ı âlisiyle iktizasının icra ve ifadesi hususu savb-ı âlilerine bilirsal Meclis-i Muhasebeye ita buyurulan tezkere-i samiyede irade ve inba buyurulmuş ve marrü'l beyan kirpaspareler devşiriciliği mukataasının uhdelerine ihalesi hususu mersum Yagob ile Yasef nam Yahudi taraflarından başka başka ba arzıhal lede'l istida mukaddema müteallik buyurulan irade-i seniyye-i cenab-ı mülukâne mucibince Düzoğlu Agob ile rüfekasının kendü bedenlerinden olarak İzmir'de inşa etmiş oldukları bir aded kağıd fabrikasına on beş sene müddet-i imtiyaz verilerek müddet-i mezkûre hitamına değin fabrika-ı mezkûr için bilmübayaa cem' ve nakl olunacak kirpaspare fabrika-ı mezkûr tarafından tayin kılınacak adamlar marifetiyle mübayaa olunması ve fabrika-ı mezkûr tarafından tezkere verilmedikçe kirpaspare mübayaası İhtisab Nezaret-i tarafından kimesneye tezkere ita olunmayub kirpaspare iştirâ ve cem'ine memur olanlara müdahale kılınmaması hususlarını ve hususat-ı saireyi şamil elli dokuz senesinde emr-i âli tasdir kılındığı kayden anlaşılmiş olmasıyla zikr olunan kirpaspare mübayaatı maddesinin fabrika-ı mezkûr canibinden tefrikiyle bervech-i inha maktuan mersumana ihalesi sureti fabrikasının teşviş-i umûr ve tatil-i imalatını mucib olarak canib-i hazineye müstelzim-i menfaat olamayacağından fabrikanın müddet-i imtiyazı teknilinde icabına bakılmak üzere akdemce mersuman taraflarına cevap verilmiş ve mersum Yagob'un suret-i zahirde hazine-i celileye biraz menafi iraesiyile tekrar istidaya kalkışması saye-i hazret-i şahanede yoluna girmiş ve gündün güne ilerülemesi akdem-i memul bulunmuş olan fabrika-ı mezkûr imalatına sekte iras ettirmek ve belki büsbütün tatilini müeddi olmak için işbu kirpaspare mübayaası maddesini bertakrib tüccar-ı ecnebiye yedine düşürmek garaz-ı fasidinden ibaret idüğü reviş-i halden münfehim olmuş ve bu halde mersumun suret-i istidası garaz ve nefsanietden hali olmayacağı derkâr bulunmuş olduğundan mersuma cevab-ı kat'î itasıyla arzıhal-ı mezburun battalda hıfzı icab edeceği muhat-ı ilm-i âlileri buyuruldukda emr ü ferman hazret-i min lehü'l emrindir. Fi 14 Receb sene 69 (23 Nisan 1853)

Meclis-i muhasebe-i Maliye
(Mühür)

XX

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579

Atufetlü efendim hazretleri

Arayıcı esnafı tarafından İzmir kağıd fabrikasıçün cem' eyledikleri kirpaspare fazlasının ahara fûruhtuna Yasef nam Yahudi tarafından vâki olan müdahalenin men'i istida olunmuş ve mersum Yasef yedinde bulunub ibraz eylediği imtiyaz emr-i şerifi mucibince işbu kirpaspare esnaf marifetiyle satdırılmayub ne mikdar şey hasıl olur ise rayic itibariyle bir cinsinin sekiz ve nev'-i diğêrinin on dört paraya mübayaasına mecbur olacağıını ifade eylemiş olmasıyla fabrika-ı mezkûra lüzumu mikdar kirpasparenin fiyat-ı layıkasıyla verilüb küsur işe yaramaz makulesinin bu tarafda veya mahallinde bittefrik kendülerine terki veyahud zikr olunan iki cins kirpasparenin bir cinsina onar ve nev'-i diğêrine on altışar para verilmesi suretleri teklif olunmuş ise de fabrika müdürü muvafakat etmeyüb emr-i âli-i mezkûrda dahi fiyat maddesi musarrah olmadığı anlaşılmış ve fiyat maddesinin imtiyaza dokunur mahalli dahi bulunmamış olmasına nazaran bu babda ne vechile muamele olunmak istizanına dair olan takrir-i atufileriyle merbut Meclis-i Muhasebe mazbatası Meclis-i Vâlâ'ya ledelita meal-i inhaya göre zikr olunan imtiyaz emr-i şerifinde fiyat maddesine dair bir gûna sarahat olmadığı anlaşıldığından ve bunlar aceze-i esnafdan olarak şayan-ı merhamet bulduklarından fabrika müdürüyle esnaf-ı merkumeden söz anlarlarının Meclis-i Muhasebe-i Maliyeye celbiyle fiyata bir mikdar şeyin zammı mümkün olup olmayacağı söyleşilerek karar ve icabının ifadesi hususunun savb-ı vâlâlarına bildirilmesi tezekkür olunmuş ve mezkûr takrir ve mazbata leffen iade kılınmış olmağla olvehile icabının icra ve ifadesi tevakkuf-i himem-i behiyeleridir. Fi 15 Receb sene 69 (24 Nisan 1853)

Maruz-ı çâker-i keminelere ki

Enmele zib-i tevkir olan işbu name-i [fermanname-i ?] sami-i vekâletpenahileri müfâd-ı münifiyle evrak-ı merkume müeddası rehin-i ikan-ı abidânem olarak tıbk-ı emr ü irade-i seniyye-i asafilere vechile keyfiyet Meclis-i Muhasebe-i Maliyeye bilhavale bu babda terkim olunan müzekkere evrak-ı merkume ile beraber leffen takdim-i pişgâh-ı mekarim-i iktinah-ı sadaretpenahileri kılınmış ve müfâd-ı müzekkereye nazaran tesviye-i iktizası mütevakkıf-ı rey-i rezin-i isabetkarin-i asafilere bulunmuş olmağla emr ü ferman hazret-i min lehülemrindir.

Fi 29 Receb sene 69 (8 Mayıs 1853)

Bendeleri Muhtar

XXI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579

Kirpaspare fûruhtuyla taayyüş etmekte olan kesanın topladıkları kirpas İzmir kağıd fabrikası için dun baha ile mübayaa olunmakta olup bu keyfiyet haklarında gadri müstelim olduğundan fabrika-i mezkûr için lüzumu olan kirpaspareyi vermek üzere fazlasının ahar mahalle fûruhtuna mümanaat olunmaması hususu hâkpâ-yı hümayun-ı şahaneden niyaz ve istirham olunmuş ve olvechile icabının icrası müteallik ve şerefsudur buyrulan emr ü irade-i seniyye-i cenab-ı cihandarî iktiza-yı celilinden bulunmuş olmasıyla icab edenler celb olunarak bu hususun bir hüsn-i sureti istihsal olunması taraf-ı acizânemize havale buyrulmuş olduğundan kirpaspare fûruht eden arayıcı esnafı söz anlamlarıyla fabrika tarafından kirpaspare mübayaasına memur Yasef çend defa celb ve istizan olunduklarında esnaf-ı merkumenin fezleke-i ifadeleri hezar mihen ve meşakkatle topladıkları kirpaspareyi memur-ı mersum dün fiyat ile ellerinden alarak fakr ü fakaya duçar olmalarına mebni fiyatının hadd-i layıkına iblağ olunması bir de alınan kirpasparenin çoğu fabrika memuru tarafından Amerika canibine satılmakta olduğunu beyan ile fabrikaya lüzumundan ziyadesini ahar mahalle satmalarına müsaade buyrulması niyaz ve istirhamından ibaret olup memur-ı mersum dahi fiyata bir akça zammetmek istemediğinden başka bunların ahara kirpaspare fûruht eylemeleri yedlerinde olan imtiyaz emr-i şerifine mugayir olacağını beyan eylemiş ve keyfiyet mukaddema Meclis-i Muhasebe-i Maliyede dahi tezekkür olunarak olbabda kaleme alınub bittakdim Meclis-i Vâlâya ita buyrulan mazbatada beyan olduğu üzere fiyat maddesine orada dahi karar verilemediği yazılmış olduğundan evvel emirde suret-i imtiyazı bilinmek için emr-i şerif-i mezkûr getürdülerek ledelkıraat leffen takdim kılınan bir kıt'a sureti mealinden dahi rehin-i ilm-i samileri buyrulacağı vechile Tersane-i Âmirede işe yaramayan yelken bezi ve halat misillü hırdavat ile hastahane ve kışlalarda teraküm eden kirpaspareler fiyat-ı layika ve münasibe ile mezkûr fabrika tarafına verilüb ahar mahalle verilmemesi muharrer olup fiyat hakkında mikdar beyan olunmamış olduğu cihetle zamm-ı fiyatın imtiyaza dokunur yeri olmadığı misillü esnaf-ı merkumenin ifadelerine göre gerek Tersane-i Âmireden ve gerek mahall-i saireden alınan kirpaspare marifetleriyle toplanılarak kendülerinden beyaz kirpasparenin beher kantarı on dörder ve elvanî sekiz guruşa alınub fabrika tarafından dahi beyazının beher kantarı yüz elli beş ve elvanî yüz dört guruşa olmak üzere harice külliyyetlü kirpaspare fûruht olunmakta olduğunun beyanı ile beraber bu babda İzmir'den celb etmiş oldukları bazı tüccarın şahadetnameleri dahi irae olunub memur-ı mersum dahi İzmir'e gönderdiği kirpaspareden fabrika imalatına elvermeyen elvan şeylerin harice satıldığını maalikrar ne kadar şey satıldığına ve ne fiyatla verildiğine malumatı olmadığını beyan eylemiş olduğundan fabrika-i mezkûr imalatına ne kadar şey kifayet edeceği ve ne mikdar kirpaspare alınub satılmadığı sul olundukda esnaf-ı merkume beher sene yüz bir kantar mikdarı kirpaspare verdiklerini beyan edüb memur-ı mersumun senede nihayet altı yedi bin kantar kirpaspare aldıklarını ifade eylesinin üzerine esnaf-ı merkume maalmemnuniye cümlesi beyaz nev'inden olmak üzere fabrika-i mezkûr tarafına beher sene on bin kantar kirpaspare vermeğe müteahhid olarak maadasının kendülere terk olunmasını niyaz ve istida ve bu suret karin-i müsaade-i seniyye buyrulduğu halde hazine-i celileye senede yüz bin guruş resim vereceklerini ifade ve inba etmiş olmalarıyla saye-i madaletvaye-i hazret-i şahanede esnaf-ı merkumenin ve belki her sınıf teba-ı saltanat-ı seniyyenin kemal-i emniyetle taayyüş ve ticaret eden (lerin) hiçbir yüzdenden gadr ve taaddi görmemeleri esbabının istihsali ehemm ve akdem-i umurdan olduğu misillü asr-ı

meyamin-i hasr-ı cenab-ı cihandarinin asâr-ı hasenesinden olan kağıd imalatının sekteden vikayesi dahi lazıme-i hal(den) olduğundan bu maddenin icra-yı hüsn-i tesviyesi yine tarafeyn mevcut olduğu halde ledelteamül zıkr olunan imtiyaz emr-i şerifinden kirpasparinin fiyatına tasrih-i mikdar olunmamış olduğu cihetle esnaf-ı merkume arayıcı tatbikan yani salifülbeyan şahadetnamelerde gösterildiği üzere Amerika tarafında beyaz kirpasparenin beher kantarı yüz elli beş guruşa satılıb resm-i gümrük ve nakliye masarifi olan altmış guruş tenzil ol(ub) yine fiyatı seksen doksan guruşa varacağına ve filhakika alınub satılan fiyat beyninde hayliden hayli tefavüt görüneceğine nazaran zamm-ı fiyat hususunda haklı görünüb bununla beraber memur-ı mersumun ikrarına göre beher sene altı bin kantar kirpaspare alınması fabrika imalatına mertebe-i kifayede olacağını isbat ederek bundan ziyadesinin harice satılmakda olduğu anlaşılmiş ve buna memur-ı mersum bir cevab-ı müskit verememiş olduğuna ve bu suret ise ticaret-i diğer demek olarak emr-i şerif-i mezkûrun buralara müsaadesi olmadığı dahi bedihiyatdan bulunmuş idüğüne mebni fiyat maddesine Meclis-i Vâlâda bir karar verilmek üzere esnaf-ı merkumenin taahhüdleri vechiyle beyaz ve temiz nev'inden olmak ve fabrika-ı mezkûr tarafından az çok harice satılmamak şartıyla bundan böyle beher sene fabrika-ı mezkûr canibine on bin kantar kirpaspare verilüb fazlasının esnaf-ı merkume tarafın(dan) diledikleri mahalle satılmasına müsaadesine erzan buyrulması ve bu uğurda esnaf-ı merkumenin hazine-i celileye verecekleri yüz bin guruş resmin vukubulacak ticaret ve temettularına kıyasen tezyid ve tenkisine yine Meclis-i Vâlâda bilmüzakere nevehile karar verilir ise ana göre iktizası icra kılınması ve mersum Yasef'in şimdiye değin esnaf-ı mersume hakkında haylice gadr ve teaddisi vukua gelmiş olduğundan başka bazılarını edna vesile ile iplikhanede prankaya vaz' ettirerek duçar-ı rençiş ve eza etmiş olduğu yüzüne karşı söylenüb mersum dahi inkâr edememiş olduğuna ve böyle bir takım aceze-i esnafın cebr ve ihafe ile malları ellerinden alınması usulü madalet ve merhamet-i seniyyeye muvafık olamayacağına binaen mersum Yasef'in bu hizmetten ihracıyla yerine aharı memur ve tayin kılınarak badezin esnaf-ı merkume hakkında bahane-i cüz'ine ile o misillü habs ve tazyik-ı muamele-i gayri dahi vukubulmaması âcizane tezekkür olunmuş ise de olbabda her nevehile emr ü irade-i seniyye-i riyasetpenahileri müteallik buyrulur ise emr ü ferman hazret-i min lehülemrindir.

Fi 20 Receb sene 69 (29 Nisan 1853)

Esseyid Mehmed Nail

Ali (Silik)

XXII

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579

Erbab-ı Mecalis-i Muhasebe-i Maliye hazeratına mustagni-i tarif ve beyan olduğu vechile İzmir fabrikasının fazlası olan kirpasparenden dolayı memuru bulunan Yahudi Yasef arayıcı esnafı cümle sunufdan efkar-ı fukara olduğunu bildiği halde hiç bir vechile acımayub ne derecelerde zülüm ve taaddi etmiş beheme ruz yalın ayak başı kabak akşama kadar didinüb devşirüb topladığımız on kıyye gelen eskimizi beş kıyyedir demiş ve bundan başka dun fiyatla alub parasını vermiş ve bari dunca kıymetle alıyorsun niçün noksan getirüyorsun deyince vediatullah olan fukarayı korkudub malını garat etmek üzere dereakab iblikhaneye göndere rek çok kimesneyi rencidelikle çok vakit hilaf-ı rıza-yı bâri ve mugayir-i şurut-ı seniyye ac ve muhtac burakmış şu mübtela olduğumuz mültezim misüllü beladan kurtularak saye-i saltanat-ı seniyyede doyunca ekmek yemenin istihsali tedabirinde dest-âviz-i naciz olarak hazine-i maliye-i celileye ba muaccele senevi yüz bin guruş esnafca tedarik olunup kefil iraesıyla verilmek

üzre içimiz bir nefer yahud iki nefer büyük dikilerek bir def'a takrir-i paziray husulü ol dikilecek büyüğün vesatetiyle tesviye olunmak ve saye-i vâlâlarınızda mültezim misillü beliyeden kurtulmak ve niyazında olduğumuz vechile zaaf-ı hal-i hayret-i iştimalimize rahm ve şefkat-i âciz nevazî icra ve erzan kılınarak bir dahi bizleri mültezim misillü hal anlamaz kimesneler ellerine burakub zar zabun etmemek ve istihsal-i esbab-ı istirahatımızı erbab-ı mecalis hazeratının han-ı na'ma-yı keremkârânelerinizin birrica ümidvar olduğumuza ol vechile müsaade-i aliyyeleri buyurulmağı ve şayan- buyurulmak ve bunca fukaraların davât-ı hayriyesine rağbet kılınmak ve* *المعالم و كرى خال ىلع لا ال* mantuku masadak hisseyab-ı ecr ü cezil olmak bında emr ü ferman-ı lütuf ve ihsan erbab-ı mecalis hazeratınındır.

Fi 21 Receb sene 69 (30 Nisan 1853)

Bende
Eskifüruş
Fi'lcümle kulları

XXIII

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579

Kirpaspere fûruhtuyla taayyüş etmekte olan kesanın topladıkları kirpasın İzmir'de kâin kağıd fabrikasıçün dun baha ile alınmakta olarak bu keyfiyet haklarında gadri mucib olmasıyla fabrikaya lüzumundan maadasının mahall-i saireye fûruhtuna müsaade buyrulması istidasına dair rikâb-ı hümayun-ı cenab-ı mülûkâneye takdim kılınan arzihal üzerine müteallik ve şerefsudur buyrulan irade-i seniyye-i hazret-i padişahî mukteza-yı âlisi üzre tedkiki madde için Meclis-i Vâlâ dairesinde komisyon tertib ve teşkiliyle ashab-ı istidanın suret-i ifade ve iddiaları ve keyfiyetin esas ve teferruatı teşrih ve tavzih olunarak olbabda yazılan müzekkere mealinden müsteban olacağı vechile bunlar arayıcı esnafı demek olub meal-i iddiaları topladıkları kirpas kendülerinden dun baha ile alınarak ziyade fiat ile harice satılmakta olduğundan fiatın hadd-i layıkına iblağıyla beraber fabrikaya lüzumundan ziyadesini ahara mahalle satmalarına müsaade buyrulması istirahatından ibaret olarak fabrika memuru dahi bunların ahara kirpaspere fûruht eylemeleri fabrika-i mezkûrun imtiyazına dokunacağından bahisle ne bu surete ve ne de zamm-ı fiat maddesine muvafakat etmemiş olub ancak fabrikanın imtiyazına dair olan emr-i âli hükmünde eğerçi toplanılan kirpaspere ahara satılmayub fabrikaya verilmesi meşrut ise de mikdar-ı fiat beyan olunmamasına mebni biraz şey zammının imtiyaza dokunur yeri olmadığı misillü esnaf-ı merkumenin ifadelerine göre beyaz bezin beher kantarı on dörder ve elvanı sekiz guraşa olmak üzre senevi fabrika-i mezkûra yüz bin kantar kirpaspere verüb bundan harice pek çok şey satıldığı cihetle böyle olmakdan ise senevi fabrikaya lüzumu olan on bin kantar şey verilüb kusurunun kendülerine terki halinde senevi Hazine-i Celileye yüz bin guraş resim vereceklerini maalmemnuniye beyan eylemiş olmalarına ve fabrika memuru dahi bunun ziyadesi harice satıldığını mukır olmasına nazaran esnaf-ı merkume haklı gibi görüldüğünden zamm-ı fiat maddesiyle beraber senevi verilecek resmin tezyid ve tenkısı Meclis-i Vâlâ'nın re'iyine talik olunmuş ve fabrika memuru olub taaddiyat-ı vakıası beyan olunan Yasef'in dahi badema bulunduğu işde kullandırılmaması

* Hadis : Kim hayır yolunu gösterirse hayır yapmış gibi olur.

gösterilmiş olup şu tedkikata göre fabrika-i mezkûr imalatıçün senevi on bin kantar kirpaspare derece-i kâfiyede olacağından kusurunun esnâf-ı merkume tarafından istedikleri mahalle satılmasına emr-i âli-i mezkûrun hükmü müsaid görünüyor ise de bu suret fabrika-i mezkûr imalatına sekte vereceği gibi zamm-ı fiyat maddesi kağıdın tezayüd-i fiyatını müstelzim olacağı memurunun ifadesinden anlaşılabilir bu kağıd imalatı ise mehasin-i asriye-i hazret-i padişahîden ve umur-ı nafiadan olmasıyla her halde ilerülemesi esbabının istihsali lazımeden bulunduğu binaen iki taraf celb ile inde'l istizan ifadat-ı sabıka-ı muharrerelerini tekrar edüb ancak fabrikanın imtiyazına göre ahara satması caiz olmayacağından fiyatına biraz şey zammı dermeyan olunup beyazının beher kantarı on altı ve elvanının on guruşa olmak üzere kemakân toplanılan bezin fabrikaya verilmesi hususlarına esnaf-ı merkumeden bir takımı suret-i muvafakat göstererek muahharan bunlardan birazı yine Meclis-i Vâlâ'ya gelüb verilecek bezin cümlesi beyaz olmak ve fiyat-ı sabıkasından ziyade bir şey istenmemek üzere senevi on bin kantar kirpaspare verildiğinden başka canib-i hazineye dahi senevi iki yüz bir guruş vereceklerini beyan etmeleriyle işbu verilecek resmin nısfı canib-i hazineye ve nısf-ı diğeri dahi fabrika tarafına verilmek üzere tesviyesi halinde hazinece ve fabrikaca mucib-i menfaat gibi görünüyor ise de bunların harice kirpaspare satmalarına ruhsat itası nasıl olsa fabrikaca mazarratı müstelzim olacağından bunun yine evvelki karar vechile beyazının kantarı on altı ve elvanının on guruşa olarak kat'ile bitürülmesi suretinden başka cihet-i salimesi olmadığından birkaç meclis bunun üzerine esnaf-ı merkumeye bazı kelimat-ı muknia iradıyla nihayet ekserisinin rıza ve muvafakatlari istihsal olunmuş olduğu halde muahharan yine bir takımı zuhur ederek muvafakat edenler fabrika memurunun tarafdarı buldukları ve kendüleri bu karara razı olmayacaklarını beyan ile evvelki iddialarında ısrar eylediklerine ve ekserisi Yahud milletinden olmalarına mebni keyfiyet Hahambaşıya havale olunarak henüz cevabı gelmeksizin fabrika memuru esnaf-ı merkumeden ekserisini Eyüb mahkemesine götürüb kirpasparenin kemakân fabrikaya itasına razı olduklarını ve vakten mine'l evkat sızlanmayacaklarını müşir bir kıt'a ilam-ı şer'i alarak Meclis-i Vâlâya getürmüş ve bunu müteakip esnaf-ı merkumenin bu surete rızalarına dair Hamambaşı tarafından dahi cevab gelmiş olmasıyla bu hale göre esnaf-ı merkumenin toplayacakları kirpasparenin yukarıda zıkr ve beyan olduğu vechile beyazının beher kantarı on altı ve elvanının on guruşa olmak üzere ve kemafissabık ahara satılmamak şartıyla hitam-ı müddet-i imtiyaziyeye kadar fabrika-i mezkûra fûruht eylemeleri babında bir kıt'a emr-i âli isdarı ve taaddiyatı beyan olunan Yasef'in dahi bulunduğu işden ihrac ettirilmesi maddesinin dahi Hazine-i Hassa Nezaret-i celilesine havalesi Meclis-i Vâlâda tezekkür kılınmış ise de olbabda ne vechile emr ü irade-i seniyye-i vekaletpenahileri müteallik buyulur ise ana göre icra-yı muktezası babında emr ü ferman hazret-i min lehülemrindir.

Fi 28 Receb sene 69 (7 Mayıs 1853)

Hayrullah	Ahmed Şükrü	Mehmed Muhtar	Mümtaz	Esseyid Ali Rıza
Ali Şefik	Şekib Mehmed	(silik)	Tahsin Bey	Mehmed Arif
			Rey vermedi	
Yusuf Kâmil	Mustafa Naili	Edhem Efendi	Esseyid Hüseyin Muhsin	
		Bulunamadı		
Esseyid Mehmed Cemaleddin				

XXIV

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Dahiliye), 16993

Saye-i ihsanvaye-i cenab-ı mülukânede izafe-i himem-i mekârim tev'em-i asafaneleriyle bervech-i imtiyaz imal olunmakda olan İzmir Kağıd Fabrikası sahil-i bahra hayli mesafesi olacağından esna-yı rahda âmedüşud eden kesianın evvel emirde malumatları olmayarak bazı güna muamele-i nâbeca vukubulmakda olacağı istihbar olunmuş ve iktiza eden masarifatı fabrika-ı mezbur tarafından ita olunmak şartıyla kapusunun üstüne bir kıt'a tuğra-yı garra-yı şahane ta'lik ve bâlâsına bir sancak keşide ve küşad olunacağı halde mazarrat-ı mezbure def' olacağından maada imtiyazın-i mezburun bir kat dahi tezayüdünü mucib olacağı vazihadan bulunmuş ve İzmir ve civar iskelelere âmed ü şüd eden ahar sefaının her birerlerinin bir ufak sancakları var ise de fabrika-ı mezbura münhasır olan kayıkların olmadığından bunlara dahi birer ufak sancak itası lüzumundan bulunmuş idüğünden olvehile tuğra-yı garra-yı mezburun keşide ve tesviyesine himmet buyurmalarıçün Hazine-i Hassa-ı Şahane Nezaret-i celilesi tarafına başka ve mezkûr sancakların itası zımnında devletlü kapudan paşa hazretleri taraflarına başka evamirname-i sâmiye-i vekaletpenahilerinin tastiri hususuna müsaade-i ihsanâde-i cenab-ı sadaretpenahileri masruf buyrulması babında emr ü ferman hazret-i veliyülemrindir.

Fi 29 Receb sene 69 (8 Mayıs 1853)

Düz Mihran

Atufetlü efendim hazretleri

Düzoğlu Hoca Mihran tarafından bilita manzur-ı âli-i cenab-ı mülukâne buyrulmak için arz ve takdim kılınan bir kıt'a takrir mealinden müstefad olduğu vechile İzmir'de kâin kağıd fabrikası kapusunun bâlâsına bir kıt'a tuğra-yı garra-yı şahane ta'liki fabrika-ı mezkûrun bir kat daha imtiyazatını mucib olacağı ve fabrika-ı mezkûra münhasır olan kayıklara sair iskelelere âmed ü şüd eden kayıklar misillü birer ufak sancak keşidesi iltimas olunmuş ve is'âf-ı istida muvafık-ı hal görünmüş olduğundan mumaileyhin iltimas vechile zikr olunan tuğra-yı şahanenin tanzimi hususunun Hazine-i Hassa Nezaret-i celilesine ve sancak keyfiyetinin dahi devletlü kapudan paşa hazretlerine havalesi hakkında her nevehile emr ü ferman-ı hazret-i padişahi müteallik ve şerefsudur buyrulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim kılında efendim.

Fi Gurre-i Ş sene 69 (10 Mayıs 1853)

Maruz-ı çâker-i kemineridir ki

Hamepira-yı ibcal olan işbu tezkere-i sâmiye-i asafaneleriyle takrir-i mezkûr manzur-ı maalimevfur-ı hazret-i şehinşahi buyrulmuş ve istizan-ı sâmi-i sadaretpenahileri vechile zikr olunan tuğra-yı hümayun-ı şahanenin tanzimi hususunun nezaret-i müşarünileyhaya ve sancak keyfiyetinin dahi kapudan-ı müşarünileyh hazretlerine havalesi müteallik ve şerefsudur buyrulan emr ü ferman-ı şevket ünvan-ı cenab-ı cihanbâni mukteza-yı münifinden bulunmuş

ve marrûlbeyan takririne savb-ı âli-i asafilerine iade kılınmış olmağla olbabda emr ü ferman hazret-i veliyülemrindir.

Fi 2 Ş sene 69 (11 Mayıs 1853)

XXV

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 10579

Atufetlü efendim hazretleri

Meclis-i Vâlâdan kaleme alınub evrak-ı müteferriasiyla beraber manzur-ı âli-i cenab-ı padişahi buyrulmak için takdim kılınan mazbata-ı mufassalanın hülasa-ı mealinden müstefad olduğu vechile İzmir'de kâin kağıd fabrikası için toplanmakda olan kirpaspate fiyatının azlığından bahisle harice fûruht olunması istidasında bulunan esnafın irza ve iskâtları hasıl olarak mazbata-ı merkumede münderic olduğu üzere beyazının beher kantarı on altı ve elvanının on guruşa olmak ve kemâfissabık ahara satılmamak şartıyla hitam-ı müddet-i imtiyaziyye kadar fabrika-ı mezkûra fûruht olunması zımnında bir kıt'a emr-i âli isdarı ve taaddiyatı beyan olunan fabrika memuru Yasef'in dahi bulunduğu işden ihrac etdirilmesi hususunun Hazine-i Hassa Nezaret-i celilesine havalesi tezekkür olunmuş ise de olbabda her ne vechile irade-i seniyye-i cenab-ı cihanbani müteallik ve şerefsudur buyrulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim kılındı efendim.

Fi 8 Şaban sene 69 (17 Mayıs 1853)

Maruz-ı çaker-i kemineleleridir ki

Enmile pira-yı tekrim olan işbu tezkere-i samiye-i asafaneleriyle mezkûr mazbata ve evrak-ı müteferriasi meşmûl-i enzar-ı meali aşar-ı hazret-i padişahi buyrulmuş ve tezekkür ve istizan buyrulduğu vechile zikr olunan kirpaspate'nin şart-ı mezkûr ile hitam-ı müddet-i imtiyaziyye kadar fabrika-ı mezkûra fûruht olunması zımnında bir kıt'a emr-i âli isdarı ve mersum Yasef'in dahi bulunduğu işden ihrac etdirilmesi hususunun nezaret-i müşarünileyhaya havalesi saniha-ı zîb-i sudur buyrulan emr ü ferman-ı hümayun-ı cenab-ı tacdari mukteza-yı âlisinden bulunmuş ve marrûlbeyan mazbata ve evrak yine savb-ı sami-i asafilerine iade kılınmış olmağla olbabda emr ü ferman hazret-i veliyülemrindir.

Fi 9 Şaban sene 69 (18 Mayıs 1853)

XXVI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 1262

Maruz-ı çaker-i kemineleleridir ki

İzmir'den kağıt fabrikasına giden ve tahminen yarım saat üç çeyrek kadar mümted olan tarik her bir tarafın caddesi olmak ve memleketin en münbit ve müferrih mahallinde bulunmak hasebiyle tarik-i mezkûrun bir hüsn-i suret ve suhuletle tanzim ve tesviyesi öteden beri bazı muteberan-ı tüccar ve sairenin hatırnişanları bulunmuş olduğundan ve geçen sene bu havalide vukubulmuş olan kuraklık ve çekirge arızası sebebiyle zehair-i mütenevvia ve

mahsûlat-ı saire killet üzere olarak gerek ehl-i İslam ve gerek mile-i saire aceze ve fukarası işsiz ve güçsüz kalarak ve esbab-ı meşruha sebebiyle elyevm her bir şey gali baha ile satılarak o makule aceze ve zuafa güruhu kemal-i zaruret ve müzayaka çekmekte olduklarından saltanat-ı seniyye-i edebiyüdevamın ve sair düvel-i mütehabbenin İzmir'de bulunan muteberan tüccarı bu defa kendi beynlerinde alettahmin yüz elli iki yüz bin guruş kadar akçe toplayıp nısfını umum fukaranın aciz ve amelmandelerine tevzi ve taksim etmek ve nısf-ı diğerini dahi tarik-i mezkûrun tanzim ve tesviyesine mübaşeretle berminval-i muharrer kisb ü kârdan mehcür olan ashab-ı ihtiyacı bilistihdam hizmetleri mukabelesinde ücret olarak verip anlara dahi bir sebab-i taayyüş hasıl eylemek suretini tasmin ettiklerinden bahsla tarik-i mezkûrun tesviyesine mübaşeret etmek üzere olduklarını bu defa canib-i hükümete ifade eyledikleri ve bu hususun hâkpa-yı ihsan âra-yı hıdivanelerinden istidayla badehu icabına bakılması lazimedden ise de bunların işbu tasminat-ı vakıaları hem matlub ve mültezim-i âli olan tesviye-i tarik madde-i mutenasına izhar-ı rağbet ve hâhişle imar-ı memlekete çalışmak ve hem de müzayaka ve zaruretleri derkâr olan umum fukaraya muavenet etmek demek olmasıyla memleketçe iki cihetle muhassenatı mucib olan böyle bir hususun tehir ve tevkifi tevciz olunamayarak bu babda kendilerine izhar-ı muvafakat ve irae-i nuhsatla beraber vukuuhalin hâkpa-yı mekarim-i ahval-i hıdivanelerine arz ve beyanına ibtidar bulunduğu muhat-ı ilm-i âlem ârâ-yı sadaretpenahi buyruldukda olbabda ve her halde emr ü ferman hazret-i min lehülemrindir.

Fi 9 Receb 270 (7 Nisan 1854)

Bende-i Vali-i Eyalet-i İzmir

Mühür : İsmail

İzmir valisi devletlü paşa hazretlerinin Meclis-i Vâlâya ita buyrulan bir kıt'a tahriratı mealinden müsteban olduğu vechile İzmir kasabasına üç çeyrek kadar mesafade vaki kağıt fabrikasına müntehi olan tarik-i caddeyi tanzim ve tesviye etmek ve bazı ashab-ı ihtiyacdân orada bulunan fukaranın aciz ve amelmandelerine iane olmak üzere bu defa tebaa ve ecnebi muteberan tüccarı beynlerinde iki yüz bin guruş miktarı akça cem olunarak nısfı olvechile aceze-i fukaraya taksim olunup nısf-ı diğerinin dahi tarik-i mezkûr masarifi tanzimesine tahsisle emr-i tesviyesinde dahi ashab-ı ihtiyaç istihdam olunmak üzere icra-yı iktizası emrinde istida-yı müsaade kılınmış olduğundan olvechile irae-i ruhsat olunmuş olup vakıa böyle şeyler esbab-ı mamuriyetden olarak bunun zımmında ahali ve fukaraya dahi bir nevi muavenet olunacağından ve tarik-i mezkûrun olvechile tesviyesinden maksad-ı asli dahi ekser eyyamda ahalinin tenezzüh için fabrika-i mezkûr civarında kâin nüzhetgahlara azimet-i cihetiyle oralara bir muntazam yol açmak demek olduğundan bunda asla bir guna beis olmayup belki hayr-ı mahz ve ayn-ı menfaat olarak şu kadar ki hin-i tanziminde hilaf-ı usûl ve nizam bir şey yapılmamasına canib-i hükümetten dikkat ve nezaret olunması lazım geleceğinden bu suretin derciyle bu babda tarafından irae olunan ruhsat muvafık-ı hal ve maslahat olduğunu mutazammın Vali-i müşarünileyh hazretlerine cevapname-i samileri tastiri Meclis-i Vâlâda tezekkür kılınmış ise de olbabda nevehile emr ü irade-i aliyye-i vekaletpenahileri müteallik buyrulur ise emr ü ferman hazret-i min lehülemrindir.

Fi 24 Receb sene 70 (22 Nisan 1854)

Mustafa (Mühür)	Hayrullah (Mühür)	Ahmet Şükrü (Mühür)	Mehmet Muhtar (Mühür)	Mümtaz (Mühür)	Lebib Efendi Bulunamadı
Şevket (Mühür)		Esseyit Mehmet Nafi (Mühür)	İzzet (Mühür)	Yusuf Kamil (Mühür)	Ali (Mühür)
Mehmet Şekip (Mühür)		Mehmet Talat (Mühür)	Ethem Efendi Nazmizac	Mustafa Paşa Diğer memuriyetinde	Ahmet Celal (Mühür)

Atufetlü efendim hazretleri

Meclis-i Vâlâdan kaleme alınıp melfuf şukka ile beraber manzur-ı âli-i cenab-ı padişahi buyrulmak için arz ve takdim kılınan mazbata mealinden müsteban olduğu vechile İzmir'de bulunan tebaa ve ecnebi muteberan tüccarı beynlerinde iki yüz bir gurus miktarı akça cem olunup nisfı aceze-i fukaraya ve nisf-ı diğeri dahi kağıt fabrikasına gidilen tarihin tesviyesi masarifına tahsis olunarak tarik-i mezkûrun emr-i tesviyesinde dahi ashab-ı ihtiyaç istihdam olunmak üzere vaki olan istida üzerine verilmiş olan ruhsat muvafık-ı hal ve maslahat ve mucib-i hayr ve menfaat olup tarik-i mezkûrun hin-i tanziminde hilaf-ı usul ve nizam bir şey yapılmamasına dikkat ve nezaret kılınmak üzere İzmir Valisi devletlü paşa hazretlerine cevapname tastiri tezekkür kılınmış ise de olbabda her ne vechile emr ü ferman-ı hazret-i mülûkane müteallik ve şerefsudur buyrulur ise ana göre hareket olunacağı beyanı ile tezkere-i seneri terkim kılında efendim. Fi 5 Şaban sene 70 (3 Mayıs 1854)

Maruz-ı çaker-i keminelere ki

Ziver-i asabi-i tebcil olan işbu tezkere-i samiye-i asafaneleriyle zikr olunan mazbata ve şukka meşmûl-ı enzar-ı maali-i âsâr-ı hazret-i şehriyari buyrulmuş ve berminval-i muharrer Vali-i müşarünileyh hazretlerine cevapname tastiri şerefriz-i sünuh ve sudur buyrulan emr ü irade-i seniyye-i cenab-ı tacdari mukteza-yı münifinden bulunmuş ve mezkûr mazbata ve şukka yine savb-ı sami-i asafilere iade kılınmış olmağla olbabda emr ü ferman hazret-i veliyülemrindir.

Fi 6 Şaban sene 70 (4 Mayıs 1854)

XXVII

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 12510

Maliye Nezaret-i celilesinin takririne merbuten Meclis-i Vâlâya ita buyrulan Meclis-i Muhasebenin bir kıt'a mazbatas-ı tafsilatından müsteban olduğu vechle İzmir'de vâki kağıd fabrikasına lüzumu olan eşyanın fiyatı tezayüd etmesinden ve kağıdcı esnafına ondalık verilmesinden dolayı fabrikaca zarar terettüb eylediğinden bahisle aklam-ı şahaneye verilmekde olan kağıdların fabrikadan doğruca mahallerine verilmesi Hoca Bogos tarafından ve bu suret haklarında mucib-i gadr olduğu kağıdcı esnafı canibinden istida ve beyan olunarak tarafeynin vekil ve âdemleri Meclis-i Muhasebeye celb ile tesviye-i icabına çalışılmış ise de iskâtı kabil olamamış olmasıyla vech-i münasibi ledelmütalaa müfad-ı mazbataya göre bu fabrikanın ibtida-yı tesisinde imalat-ı vakası kağıdcı esnafına verilüb ve anlar dahi fiyat-ı mukarreresiyle satub esmanından kendülere fakat ondalık verilmek üzere kararlaştırılmış olduğu halde şimdi tafavüt-i fiyat-ı eşyadan ve fabrikanın sair bir takım masarifatından dolayı Hoca Bogos tara-

findan beyan olunan itiraza yolsuz denilemeyeceği misillü esnaf-ı merkumenin ifadesine nazaran fabrikanın şu halde dahi temettuu olmak lazım gelerek bununla beraber aklam-ı şahaneye verilecek kağıdın esnaf-ı merkume tarafından verilüb kendülerinden maada kimesnenin satamamasıçün yedlerinde berat-ı şerife dahi bulunduğundan bu babda esnaf-ı merkumenin istidaları dahi bütün bütün redde şayan görünemiyor ise de madem ki fabrikanın memuru bundan dolayı zarar beyanıyla işbu ondalık vermemek iddiasında ve fabrikanın usul-ı idaresi dahi imtiyaz tahtında iken mutlaka ondalık verilmesinin teklif ve ısrar olunması irad olunan sebeblere mebni bilahare imalatına sekte irasını mucib olması melhuz olub fabrika-ı mezkûr ise mehasin-i asriye-i cenab-ı mülukânenen olarak semere-i matlubesi dahi müşahede olunmakda olduğu halde sektelendirilmesi bir vechle caiz olmayacağına ve esnaf-ı merkumenin ise bu hususda irad eyledikleri esbab-ı şikâyatın birisi fabrikanın mağazasında ecnebi kağıdı dahi satılması maddesi olub bunda bir az hakları bulunduğuna binaen bad ez in ecnebi kağıdı satılması esnaf-ı merkumeye hasr olunub buna fabrika tarafından kat'a müdahale olunmamak ve fabrika mamulatından olan kağıd dahi aklam-ı şahaneye doğrudan doğruya fabrikadan verilüb esnafın tavassutuna mecburiyet olmamak ve fakat esnaf-ı merkume fabrika memurlarıyla uyuşdurabilüb de kendüleri erza eyledikleri halde fabrika kağıdı satmalarına dahi bir şey denilmemek üzere iktiza-yı halin ve teferruat-ı saire-i mukteziyenin icrası hususunun nezaret-i müşarünileyhaya havalesi Meclis-i Vâlâda tezekkür kılınmış ise de olbabda ne vechle emr ü irade-i seniye-i vekaletpenahileri müteallik buyrulur ise emr ü ferman hazretimin lehülemdir.

Fi 25 Receb 1270 (23 Nisan 1854)

Hayrullah	Ahmed Şükrü	Mehmed Muhtar	Mümtaz	Lebib Mehmed
Şevket	Esseyid Mehmed Nafi	İzzet	Yusuf Kâmil	Ali Galib
Şekib Mehmed	Talat Efendi	Esseyid Mehmed Rasih		Edhem Efendi
	Bulunamadı			Bulunamadı
Ahmed Celal	Mustafa Rıza			

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 12510

Atufetlü efendim hazretleri

İzmir'de kâin kağıd fabrikasına lüzumu olan eşyanın fiyatı tezayüd etmesinden ve kağıdcı esnafına ondalık verilmesinden dolayı fabrikaca zarar terettüb eylediğinden bahisle aklam-ı şahaneye verilmekte olan kağıdların fabrikadan doğruca mahallerine verilmesi Hoca Bogos tarafından ve bu suret haklarında mucib-i gadr olduğu kağıdcı esnafı canibinden beyan ve istida olunarak olbabda Maliye Nezaret-i celilesinin takriri ve Meclis-i Muhasebe mazbatası üzerine Meclis-i Vâlâdan kaleme alınan mazbata menzur-ı âli buyrulmak için takımıyla arz ve takdim kılınmış olub müfad-ı mazbataya tatbikan badezin ecnebi kağıdı satılması esnaf-ı merkumeye hasr olunub buna fabrika tarafından kat'a müdahale olunmamak ve fabrika mamulatından olan kağıd dahi aklam-ı şahaneye doğrudan doğruya fabrikadan verilüb esnafın tavassutuna mecburiyet olmamak ve fakat esnaf-ı merkume fabrika memurlarıyla uyuşdurabilüb ve kendüleri erza eyledikleri halde fabrika kağıdı satmalarına dahi bir şey denilmemek üzere iktiza-yı halin ve teferruatının icrası hususunun nezaret-i müşarünileyhaya havalesi hakkında her nevehile emr ü ferman-ı hazret-i padişahî şerefsudûr buyrulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkere-i senaverî terkim kılındı efendim.

Fi Selh-i Receb sene 70 (28 Nisan 1854)

Maruz-ı çâker-i keminelere ki

Reside-i enmele-i icab olan işbu tezkere-i sâmiye-i asafaneleriyle evrak-ı maruza-ı meşmulnigâh-ı şevket iktinah-ı hazret-i padişahî buyrulmuş ve husus-ı mezkûrun bermuceb-i istizan icra-yı icabının nezaret-i müşarünileyhaya havalesi müteallik ve şernefsudûr buyrulan irade-i seniyye-i cenab-ı tacdârî mukteza-yı âlisinden olarak evrak-ı mezkûre yine savb-ı sâmi-i asafilerine iade kılınmış olmağla olbabda emr ü ferman hazret-i veliyülemrindir.

Fi 2 Şaban sene 70 (30 Nisan 1854)

XXVIII

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Meclis-i Vâlâ), 14261

İzmir'de kâin kağıd fabrikası müdürü Mariyos Koçino bendelerinin Meclis-i Vâlâya ita buyrulan bir kıt'a arızasının terceme-i meali fabrika kağıdlarının eski kağıtlar gibi lüzumu derecede pişkin olamaması cihetiyle az vakitte fenapezir ve üzerindeki yazılar dahi mahv olduğundan bu babda tedabir-i mukteziye icrasıyla bir suret-i hasene bulunarak bilimal gönderilen numuneler misillü kavi ve pişkin kağıd çıkarılmak ve bahası dahi yine fiyat-ı kadimesinde olmak üzere icabı vechle makine ve âlât-ı sairenin tedbil ve imali zımmında ruhsat itası istidasından ibaret olub vakıa bu minval üzere kağıd imali olduğu halde kavi ve pişkin olarak fakat mezkûr numunede bir mikdar esmerlik hasıl olmuş ise de bu dahi iktizasına göre makinelerinin tedbil ve tecdidinden sonra yoluna gireceği siyak-ı iş'ardan anlaşılmuş olmağla matlub vechle kusursuz ve düzgün olmak ve bahası dahi ziyadelenmeyüb makine ve âlât-ı saire tedbilinden dolayı hazine-i celileden bir şey matlub etmemek üzere bervech-i istida imali hususuna müsaade buyrulması Meclis-i Vâlâda tezekkür kılınmış ise de olbabda nevehle irade-i aliyye-i asafaneleri müteallik buyrulur ise emr ü ferman hazret-i min lehülemrindir.

Fi 27 Şaban sene 71 (15 Mayıs 1855)

Mehmed Latif	Mustafa Rıza	Hayrullah Efendi	Mümtaz	Lebib Efendi
		Bulunamadı		Bulunamadı
Ahmed Celal Bey	Şerif Mehmed	Mustafa Fehmi		Ziver Efendi
Bulunamadı		mazlum nefsen yaver olsun		Bulunamadı
Esseyid İzzet	Mustafa Abdullah	Mehmed Salih		
	Osman	Sadık Efendi	Mustafa Paşa	
		Namizac	Diğer memuriyetinde	
Ahmed Vefik Efendi		Abdullah Latif		
Bulunamadı				

Hakpa-yı ulya-yı hazret-i vekaletpenahiye bin sekiz yüz elli dört senesi şehir-i teşrinisanisi tarihiyle İzmir'de kâin kağıd fabrikası müdürü Mariyos Koçino bendeleri tarafından takdim olunan bir kıt'a arızanın tercemesidir.

Kağıd imali hususu bunun kesret üzere sarf ve istihlâki cihetiyle kâffe-i mile-i müte-meddine indinde ziyade kesb-i ehemmiyet etmiş ve fakat kağıdların lüzumu derecede pişkin olmaması bazı düvel-i muhtelifenin menafiine dokunmakda bulunmuşdur fabrika kağıdlarının çok dayanmadıktan başka üzerindeki yazıyı pek az vakit için bile hıfz edememek mahzur-ı azimi olduğu bittecrübe görülmüş idüğüne mebni bazı vükela-yı devlet kendü senedatlarını haleflerine hıfz eylemek için el ile yapılan kağıdları iki kat bahalı olduğu halde âlât ile

imal olunanlara tercih ederek eski kağıdhane imalatına müracaat etmeğe mecbur olmuşlardır işte Avrupa dahi âlât vasıtasıyla imal olunan kendü kağıdlarını mertebe-i kifayede kavi ve dayanıklı bulamadığı suretde Türkistan'ın bu cins kağıdlardan dolayı şikayete haklı bulunduğu derkâr olduğundan beher kağıdın beş altı defa bükülmesini istilzam etdiren Osmanlı yazısına elvermek için eczasında matlub olan pişkenliğin husulü zımmında bir kavilik ve kalınlık bulunması icab eder Türkistan'ın şimdiye kadar ne kendü fabrikası ve ne de ecnebi fabrikaları canibinden matlubu vechle kağıd istihsal edememiş olması kağıdların mikdar-ı kifayede pişkin olmadığını daima ifade ve tekrar eylemesine sebep olmakda bulunmuşdur eski kağıdları âlât ile imal olanlara tercih etmeği Türkistan'a nasihat ederek sarf ve istihlâki labüd olan bir şey için Türkistan'ı iki kat masarıfa giriftar etmeklik ise tebaasını ilerülemeğe teşvik eden ve bu cihetle memalik-i mahrusa-ı şahanesine idhal olunan bilcümle imalat-ı cedidenin sâmi-i izamı olan Zat-ı şevketsemat-ı hazret-i şehinşahînin rey-i rezin-i madaletkarin-i cenab-ı mülukânelerini taglit ve belki dilhâh-ı hümayunlarına muhalefete ictisar demek olacağından bu cihetle kağıdcılık fenninde bir meselenin hallini yani el ile imal olunmuş gibi kavi olarak makine ile imal eylemek hususunun teftiş ve taharrisi lazım gelmiş olduğundan usul-ı cedidesi iktizasınca bu cins kağıdın mayası gayet yumuşak ve âlâtın sıkışdırması cihetiyle kendüsü ziyade tok ve pişkin olub bununla beraber her ne kadar ince olur ise de yine pek kavi olduğu halde bunun masaruf-ı imaliyesi dahi adi kağıd bahasında bulunmuşdur kaldı ki zirde muharrirülimza İzmir kağıd fabrikası müdürü bendeleri hakpa-yı âli-i hazret-i vekaletpenahilerine biliftihar takdim etmiş olduğu numuneler ile husus-ı mezkûru isbata cüret eylemiş olduğundan böyle bir husus için makinesinin kâmilen tebdilini icab etdirecek olan şimdiki âlâtın bazı uygunsuzluğundan naşi zikr olunan numunelerde bulunan kusurlar ledelmuayene husus-ı mezkûrun keyfiyet-i maddiyesini isbat edecektir işte merkum bendelerinin emel ve arzuyu çâkeranesi ise ancak memalik-i mahrusa-ı şahanede kâin bir fabrikanın tezayüd-i kadr ve şöhretini ve gerek kâffe-i sanayi ve fûnunu ve gerek ashab-ı hırfetden bulunanları himayet ve siyanet hususunda himem-i madalet-i tev'em-i mülukânesi daima bîdirig ve şayan buyrulmakda olan zat-ı madaletsemat-ı cenab-ı hilafetpenahinin saltanat-ı seniyyelerinin bir kat daha tevafür-i şan ve şerefini mucib olmak üzere İzmir'e mahsus işbu imalat için merkum bendelerinin taharriyat-ı mütevaliye-i vakası netice-i meşruhasının lütfen karin-i hüsn-i kabul buyrulmasından ibaret bulunmuşdur muharrir-i imza bendeleri işbu yeni imalatı ile beraber ubudiyet-i kâmile ve mütevazianesinin hâkpâ-yı nevbetsâ-yı cenab-ı mülukâneye lütfen ve inayeten arz ve takdim buyrulmasını zat-ı übbehetsemat-ı hazret-i sadaretpenahilerine niyaz ve istirham eder.

Atufetlü efendim hazretleri

Meclis-i Vâlâdan kaleme alınub melfuf-ı takrir ile manzur-ı şevketmevfur-ı hazret-i şehinşahî buyrulmak için takdim kılınan mazbata mealinden müstefad olduğu vechile İzmir'de kâin kağıd fabrikasında imal olunmakda olan kağıd az vakit içinde fenalaşmakda olduğundan bundan böyle kavi ve pişkin olmak üzere makinelerinin tedbil ve tecdidine lüzum görüldüğünden bundan dolayı hazine-i celileden bir şey matlub etmemek üzere zikr olunan makinele- rin imaliçün memurine müsaade olunması tezekkür olunmuş ise de olbabda her nevehile emr ü ferman-ı hazret-i cihardâri müteallik ve şerefsudur buyrulur ise ana göre hareket olunacağı babıyla tezkere-i âcizi terkîm kılındı efendim

Fi 12 Ramazan sene 71 (29 Mayıs 1855)

Maruz-ı çâker-i kamineleridir ki

Reside-i dest-i tekrim olan işbu tezkere-i sâmiye-i asafaneleriyle mezkûr mazbata ve takrir manzur-ı şevketmevfur-ı hazret-i şehriyari buyrulmuş ve berminal-i muharrer zikr olunan makinelerin imaliçün memurine müsaade olunması müteallik ve şerefsudur buyrulan emr ü irade-i seniyye-i cenab-ı padişahi mukteza-yı münifinden olarak salifülbeyan mazbata ve takririne savb-ı vâlâ-yı asafilerine iade ve tesyir kılınmış olmağla olbabda emr ü ferman hazret-i veliyülemrindir.

Fi 12 Ramazan sene 71 (29 Mayıs 1855)

XXIX

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (dahiliye), 32286

Aded

178

Maruz-ı çaker-i kemineleridir ki

Malum-ı âli-i vekaletpenahileri buyurulduğu üzre kağıd fabrikası için hafr etdirilen kuyuya vaz'ı icab eden kebir tulumba ile zikr olunan kuyudan suyun cereyan edeceği havza kadar ferş etdirilmesi iktiza-yı maslahatdan görünen iki buçuk parmak kutrunda demir borunun maa masarifi vaz'ıye yirmi iki bin beşyüz guruşa olacağı Tophane-i Âmire Meclisi reisi saadetlü Halil Paşa hazretleri tarafından ba tezkere beyan ve ifade kılınmış ve bunların imaliyle mahalline vaz'ı haylice dikkate muhtac olduğu gibi ehemmiyet-i maslahat dahi meydana bulunmuş olmasıyla hemen imaline mübaşeret etdirilmesi reis-i müşarünileyhe bildirilmiş ve meblağ-ı mezburun Hazine-i celileden tesviye ve ifası icab-ı halden bulunmuş olmağla muvafık-ı irade-i aliyye-i sadaretpenahileri buyurulur ise ifa-yı muktezasının savb-ı aci-ziye havalesi babında emr ü ferman hazret-i veliyülemrindir.

Fi 21 Receb sene 78 (22 Ocak 1862)
Bende Tevfik

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Dahiliye), 32286

Atufetlü efendim Hazretleri

Kağıd fabrikası için hafr etdirilen kuyuya vaz'ı icab edüb imali sipariş olunmuş olan kebir tulumba ile suyun cereyan edeceği havza kadar ferş etdirilecek demir borunun maa masarifi vaz'ıye esmanî olmak lazım gelen yirmi iki bin beşyüz guruşun tesviyesi istizanına dair Maliye Nezaret-i Celilesinin tezkeresi manzur-ı âli buyurulmak için arz ve takdim kılınmış ve ehemmiyet-i maslahata mebni bunun serian imal ve vaz'ı ve masarifinin hazine-i celileden tesviyesi icab-ı halden görünmüş olmağla olbabda her ne vechile irade-i seniyye-i hazret-i padişahi müteallik ve şerefsudur buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim kılındı efendim.

Fi 28 Receb sene 1278 (29 Ocak 1862)

Maruz-ı çaker-i keminelidir ki

Ziver-i asabi-i tebcil olan işbu tezkere-i samiye-i sadaretpenahileriyle tezkere-i mezkûre manzur-ı mealimevfur-ı cenab-ı padişahi buyurulmuş ve istizan olunduğu vechile mezkûr tulumbanın imal ve vaz'ı ve masarîfinin hazine-i celileden tesviyesi müteallik ve şerefsudur buyurulan emr ü irade-i seniyye-i hazret-i mülukâne iktiza-yı âlisinden olarak müzekkere-i mezkûre yine savb-ı sami-i asafanelerine iade ve tesyir kılınmış olmağla olbabda emr ü ferman hazret-i veliyülemrindir.

Fi 29 Receb sene 1278 (30 Ocak 1862)

